೫೦೩

ಮೈಸೂರ ಗೆಜೆಟ್.

ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಘಾಯಿಷ್ ಆದ್ದು.

ಬೆಂಗಳೂರು, ಗುರುವಾರ, ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಾ॥ 29, 1896.

೪ನೇ ಭಾಗ.

ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳು.

1896ನೇ ಇಸವಿ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಾರೀಖು 19ನೇ ಸೋಮವಾರದಲ್ಲು ಮೈಸೂರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ದಿವಾನರವರು ಮಾಡಿದ ಉಪನ್ಯಾಸ.

ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾರಾಣೀ ರೀಜಂಟರವರ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ 1895—96ನೇ ವರುಷದ ಬಾಬತು ಈ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಜಮೊಖರ್ಚನ್ನು ಬಾಬುವಾರಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬರುವ ತಖ್ತೆಯಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿರುತ್ತೆ :—

ಜಮಾ.

ಬಾಬುಗಳು.	ನಿಜ್ಜಿತ 1894—95.	ಕೋಧನೀಯ 1895—96.	ವೊಕಾಬಿಲಾ.
	ರೂ.	ರೂ.	ರೂ.
ಲ್ಯಾಂಡ್ ರೆವಿನ್ಯು ಯಾನೆ ಜಮ್ಮಿ ಬಾಬು	95,75,557	97,68,358	+1,92,801
ಸ್ಟ್ಯಾಂಪು	7,10,533	7,64,163	+53,630
ಆಬ್‌ಕಾರಿ ... ಷರಾಬು	17,90,740	18,94,661	+1,03,921
ಆಬ್‌ಕಾರಿ ... ಸೇಂದಿ	13,50,104	14,33,254	+83,150
ಆಬ್‌ಕಾರಿ ... ಇತರ ಬಾಬುಗಳು	52,263	63,034	+10,771
ಸಾಯರ್	4,41,852	4,29,178	—12,674
ವೊಹತಫರ್ಖ	2,64,533	2,66,504	+1,971
ಫಾರೆಸ್ಟ್ .. ಸಂದಲ್	8,57,746	8,01,043	—56,703
ಫಾರೆಸ್ಟ್ .. ಜಾಬೀನೆ	2,04,571	1,76,766	—27,805
ಫಾರೆಸ್ಟ್ .. ಚಿಲ್ಲರೆ ಫಾರೆಸ್ಟ್ ಉತ್ಪತ್ತಿ	2,79,103	2,84,085	+4,982
ಫಾರೆಸ್ಟ್ .. ಆನೆಗಳ ಪುರೋಖ್ತು	40,096	30,329	—9,767
ಭಂಗಾರದ ಗಣಿಗಳು	7,34,527	7,74,885	+40,358
ರೆಜಿಸ್ಟ್ರೇರ್ಷ	96,180	1,03,719	+7,539
ಅಮೃತಮಹಲ್	19,334	26,813	+7,479
ಗವರ್ನಮೆಂಟ್ ಪ್ರೋನೋಟ್ ಲೆಖ್ಖ	4,28,059	3,33,004	—95,055
ಮದರಾಸ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ಡಿಪಾಜಿಟ್ ವೊಬಲಗಿನ ಬಡ್ಡಿ ..	1,03,249	91,005	—12,244
ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಕೊಟ್ಟ ಸಾಲದ ಮೇಲಿನ ಬಡ್ಡಿ, ಕಂದಾಯದ ಬಾಕೀ ಮೇಲಿನ ಬಡ್ಡಿ ದೇಖೀಲ್	38,785	34,238	—4,547
ಲಾ ಅಂಡ್ ಜಸ್ಟಿಸ್ .. ಕೋರ್ಟುಗಳು	58,192	56,203	—1,989
ಲಾ ಅಂಡ್ ಜಸ್ಟಿಸ್ .. ಜೈಲುಗಳು	23,259	21,186	—2,073
ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಇಲಾಖೆ	87,835	91,968	+4,133
ಇತರ ಇಲಾಖೆಗಳು	19,345	37,991	+18,646
ಪಬ್ಲಿಕ್ ವರ್ಕ್ಸ್ ಯಾನೆ ಮರಹಮ್ಮತ್ ಇಲಾಖೆ	32,848	23,138	—9,710
ಖರ್ಚಜಮೆಗೆತಂದ ಹಿಂದಿನ ಸಾಲ್‌ಗಳ ಏಕರೇಜ್ ಕಂಟ್ರಿಬ್ಯೂರ್ಷ ವಸೂಲಿ ..	1,47,296	..	—1,47,296
ಇತರ ಬಾಬುಗಳು	1,21,129	1,39,905	+18,776
ಜುಮ್ಲಾ.....	174,77,136	176,45,430	+1,68,294
ಸಂಸ್ಥಾನದ ರೈಲ್ವೇಗಳು ... ಹುಟ್ಟುವಳಿ ಲೆಖ್ಖ	5,31,452	6,20,674	+89,222
ಸಂಸ್ಥಾನದ ರೈಲ್ವೇಗಳು ... ಹಿಂದಿನ ಸಾಲುಗಳ ಲೆಖ್ಖ ಸಮಜಾಯಿಷಿ..	42,902	..	—42,902
ಜುಮ್ಲಾ	5,74,354	6,20,674	+46,320
ರೈಲ್ವೇಗಳು ಸೇರಿ ಒಟ್ಟು ಜುಮ್ಲಾ.....	180,51,490	182,66,104	+2,14,614

ಖರ್ಚು.

ಖರ್ಚಿನ ಬಾಬುವಾರು.	ನಿಶ್ಚಿತ 1894—95.	ಕೋಧನೀಯ 1895—96.	ವೊಕಾಬಿಲಾ.
	ರೂ.	ರೂ.	ರೂ.
ಸಬ್‌ಸಿಡಿ ಯಾನೆ ಪಗದಿ	24,50,000	24,50,000	..
ಸಿವಿಲ್ ಲಿಸ್ಟ್ ಯಾನೆ ಅರಮನೆ ಇಲಾಖೇ ಖರ್ಚು	14,00,000	14,00,000	..
ರಾಜವಂಶ್ಯರಿಗೆ ವೆರ್ಷಗಳು	..	80,000	+80,000
ಪೊಲಿಟಿಕಲ್ ವೆರ್ಷಗಳು, ಜಹಗೀರಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಕೊಡುವ ಅಲೋವೆನ್ಸ್‌ಗಳು ದೇಖಿಲ್	1,10,510	1,08,761	—1,749
ರೀಫಂಡ್ಸ್ ವ ಡ್ರಾಬ್ಯಾಕ್ಸ್ ಯಾನೆ ವಾಪಸು ಖರ್ಚು	2,21,304	2,64,202	+42,898
ಲ್ಯಾಂಡ್ ರವಿನ್ಯೂ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗಳ ಖರ್ಚು	7,88,146	8,08,810	+20,664
ಗ್ರಾಮನೌಕರರ ವೇತನ	5,90,030	6,70,492	+80,462
ಸ್ಟ್ಯಾಂಪು	32,793	41,346	+8,553
ಆಬ್‌ಕಾರಿ	1,72,354	1,79,790	+7,436
ಸಾಯರ್	13,174	13,778	+604
ಫಾರೆಸ್ಟ್, ಆನೇ ಬಂಗಡಿ ಬಾಬು ಸಹ	4,65,355	5,16,450	+51,095
ಭಂಗಾರದ ಗಣಿ	6,873	7,950	+1,077
ರಜಿಸ್ಟ್ರೇಷ್	49,615	48,940	—675
ಅಮೃತಮಹಲ್	27,735	28,368	+633
ಬಡ್ಡಿಬಾಬತು	2,21,611	2,25,225	+3,614
ಜನರಲ್ ಅಡ್ಮಿನಿಸ್ಟ್ರೇಷ್ ಯಾನೆ ಹುಜೂರು ಇಲಾಖೆ ಖರ್ಚು ..	3,20,992	4,00,506	+79,514
ಲಾ ಅಂಡ್ ಜಸ್ಟಿಸ್ ಕೋರ್ಟುಗಳು	7,95,714	8,22,903	+27,189
ಲಾ ಅಂಡ್ ಜಸ್ಟಿಸ್ ಜೈಲುಗಳು	79,838	76,523	—3,315
ಪೊಲೀಸ್	7,61,924	7,85,833	+23,909
ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಇಲಾಖೆ	4,84,170	5,00,632	+16,462
ಮುಜರಾಯಿ	3,38,616	3,26,695	—11,921
ಮೆಡಿಕಲ್ ಯಾನೆ ವೈದ್ಯಶಾಲೆಗಳ ಇಲಾಖೆ	2,55,296	3,11,588	+56,292
ಗವರ್ನ್‌ಮೆಂಟ್ ಬಂಗ್ಲೆಗಳು	1,31,347	59,152	—72,195
ಸೈರ್ಯಟಫಿಕ್ ಮತ್ತು ಚಿಲ್ಲರೆ ಇಲಾಖೆಗಳು	1,74,752	1,85,794	+11,042
ಸೂಪರಾನ್ಯುಯೇಷ್ ವೆರ್ಷಗಳು, ಗ್ರಾಟ್ಯೂಟಿಗಳು ವಗೈರೆ ..	2,78,276	2,62,420	—15,856
ಸಾಬಿಲ್‌ವಾರ್ ಮತ್ತು ಛಾಪಾಖಾನೆ	1,59,232	2,06,159	+46,927
ಇಂಡ್ಯ ಗವರ್ಮೆಂಟ್ ಪ್ರೋನೋಟ್‌ಗಳನ್ನು ಖರೀದಿಗೆ ತೆಗೆಯುವಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ನಫಾ ವಗೈರೆ	1,44,583	1,12,710	—31,873
ಇತರ ಬಾಬುಗಳು	4,32,862	2,89,401	—1,43,461
ಫ್ಯಾಮಿ ರಿಲೀಫ್ ಯಾನೆ ಕ್ಷಾಮನಿವಾರಣೆ ಖರ್ಚು	89,638	6,291	—83,347
ಪಬ್ಲಿಕ್ ವರ್ಕ್ಸ್ ಯಾನೆ ಮರಹಮ್ಮತ್ತು ಮತ್ತು ಸ್ಪೆಷಿಯಲ್ ಸ್ಯಾನಿಟರಿ ಕಾಮಗಾರಿಗಳು	29,37,474	32,12,481	+2,75,007
ಫಾಜು	9,77,652	9,81,470	+3,818
ಜುಮ್ಲಾ.....	149,11,866	153,84,670	+4,72,804
ಸಂಸ್ಥಾನದ ರೈಲ್ವೆಗಳು — ಮೈಸೂರು-ಹರಿಹರದ ಲೈನಿಗೆ ಖರ್ಚಾದ ಮೊಬಲಗಿಗೆ ಬಡ್ಡಿ	8,74,013	7,53,871	-1,20,142
ಸಂಸ್ಥಾನದ ರೈಲ್ವೆಗಳು — ಇತರ ರೈಲ್ವೆಗಳ ಮೂಲಧನದ ಲೆಖ್ಖದ ಬಾಬತು ..	1,52,763	1,17,311	—35,452
ಸಂಸ್ಥಾನದ ರೈಲ್ವೆಗಳು — 1886ನೇ ಸಾಲಿಗೆ ಹಿಂದಣ ಲೆಖ್ಖಾಚಾರ ಸಮಜಾಯಿಷಿ.	27,301	..	—27,301
ಸಂಸ್ಥಾನದ ರೈಲ್ವೆಗಳು — ರೈಲ್ವೆ ಸಾಲವನ್ನು ತೀರಿಸುವ ಫಂಡಿಗೆ ಪಾವತಿ ..	4,00,000	..	-4,00,000
ಜುಮ್ಲಾ.....	14,54,077	8,71,182	-5,82,895
ಸ್ಟೇಟ್ ರೈಲ್ವೆಗಳು ಸೇರಿ ಒಟ್ಟು ಜುಮ್ಲಾ	163,65,943	162,55,852	-1,10,091

ಮೇಲ್ಕಂಡ ತಖ್ತೆಗಳನ್ನು ವಿಶದಗೊಳಿಸುವ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯ ಬಂದಿದೆ. 1895—96ನೇ ಸಾಲಿನ ಲೆಕ್ಕ ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಇನ್ನೂ ಪೂರೈಸದೆ ಇರುವದ್ದರಿಂದ ಆ ಸಾಲಿಗೆ ತಖ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಸಮೀಪಸ್ಥ ಸಂಖ್ಯೆಗಳೇ ಹೊರತು ನಿಶ್ಚಿತ ಸಂಖ್ಯೆಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಕೂಡದು. ಪಿಸ್ತು ಬಂದಿ ಬಡಾವಣೆ ದೆಸೆಯಿಂದ ಈಗ್ಗೆ ಮೂರುವರು ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ ಸರ್ಕಾರಿ ಸಾಲು ಮಾರ್ಚಿತಿಂಗಳು 31ನೇ ತಾರೀಖಿನ ಬದಲಾಗಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ ಜೂ॥ 30ರಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ಬಂದದ್ದು ನಿಮಗೆ ತಿಳಿದೇ ಇದೆಯಷ್ಟೆ. ಇದರಿಂದ ಸರ್ಕಾರಿ ಸಾಲು ಅಖೈರಿಗೂ ದಸರಾಹಬ್ಬಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿದ್ದಂತೆ ಆರುತಿಂಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಮಾತ್ರ ನಿಲ್ಲುತ್ತೆ. ಇಷ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್ ಮತ್ತು ಡಿಪಾರ್ಟ್‌ಮೆಂಟಲ್ ಆಫೀಸರುಗಳಿಂದ ಬೇಕಾದ ಸಮಜಾಯಿಷಿಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಚರ್ಚೆಗೆ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲದಂತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಪೂರೈಸುವದಕ್ಕೆ ಶುದ್ಧಾಂಗವಾಗಿ ಅವಕಾಶಸಾಲದೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಈಗ ಮೂರು ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಆಯಾ ಸಾಲಿನ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ದಸರಾಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಪೂರೈಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನವು ಅಕೌಂಟು ಇಲಾಖೆಯವರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಇದು ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಅನಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿ ತೋರಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಭೆಯ ಉದ್ದಿಶ್ಯ ಕಳೆದ ಸಾಲಿನ ಅಂದಾಜ ಸಂಖೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ; ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನಸಾಲಿನ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಲ್ಯಾಂಡ್ ರವಿನ್ಯೂ—ಜಮಾ ಬಾಬುಗಳನ್ನು ನೋಡಲಾಗಿ ಗಮನಕೊಡತಕ್ಕ ಮೊದಲನೇಬಾಬು ಲ್ಯಾಂಡ್ ರೆವಿನ್ಯೂ ಯಾನೆ ಜಮಿಾನು ಕಂದಾಯದ ಬಾಬಾಗಿದೆ. ವಸೂಲಾಗಿ ಜಮಾ ಬಂದ ಮೊಬಲಗಿನಲ್ಲಿ 1,92,801 ರೂ. ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಜಾಸ್ತಿ ಹುಟ್ಟುವಳಿಗೆ ಸಾಗುವಳಿ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದೇ ಮುಖ್ಯಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟು 1,02,000 ರೂಪಾಯಿ ಆಕಾರಉಳ್ಳ 94,000 ಎಕರೆ ಬಂಜರುಜಮಿಾನು ಈ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ತುಮಕೂರು ಮತ್ತು ಕೋಲಾರ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಳಿಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಹಿಡುವಳಿ ಹಕ್ಕಿನ ವಿಕ್ರಯ, ಉಪ್ಪಿನ ವೋಳೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಚಿಲ್ಲರೆ ಬಾಬು ಇವುಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ವಸೂಲಿಯು ವೃದ್ಧಿಯಾಯಿತು; ಮತ್ತು ಸಾಲ್ ಅಖೈರಿನಲ್ಲಿ ವಸೂಲಾಗಬೇಕಾಗಿ ನಿಂತ ಬಾಕಿಯು ವಿಚಾರಣೀಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. 1894—95ನೇ ಸಾಲಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 5,05,000 ರೂಪಾಯಿ ಬಾಕಿ ನಿಂತಿತ್ತು. 1895—96ರಲ್ಲಿ 4,90,000 ರೂಪಾಯಿ ವಸೂಲಾಗದೆ ಉಳಿದಿತ್ತು.

ಈಚಿಗೆ ಕೆಲವು ವರುಷಗಳಿಂದ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಜಮಿಾನುಬಾಬಿನ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಿರುವದರಿಂದ, ಮಲ್‌ನಾಡು ಅಡಕೆ ತೋಟಗಳಿಗೆ ದಾಖಲಾಗಿರುವ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ರೈತರಿಗೆ ನಿಜವಾಗಿ ಸಾಹಾಯ್ಯವಾಗುವಂತೆ ತಗ್ಗಿಸುವದಕ್ಕೆ ಗೌರ್ಮೆಂಟಿನವರಿಗೆ ನಿರ್ಣೀತವಾದ ಏರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಈಗ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ತರಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಯವು ಕಳೆದಸಾಲುಗಳ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು ಮತ್ತು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಈ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ವಿರುದ್ಧಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರಕೃತ ಚರ್ಚಿಸಲು ಅನವಶ್ಯಕ. ಆಯಾ ವರುಷದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ವಸೂಲಾಗುವ ಸಾಯರ್ ಹಾಸಲನ್ನು ವಜಾಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಕ್ಲುಪ್ತಪಡಿಸಿರುವ ಮತ್ತು ದುರ್ವಹವೆಂದು ಕಾಣುವ ಜಮಿಾನು ಕಂದಾಯವನ್ನು ಕಡಮೆಮಾಡುವದು ಉತ್ತಮವೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೋಟದ ಹಿಡುವಳಿದಾರರೆಲ್ಲರೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ; ಮತ್ತು ಮರ ತೆರಿಗೆ ಏರ್ಪಾಡಿಗೆ ಹಿಡುವಳಿದಾರರು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಮಿತವಾಗಿರುವ ಸಾಧಾರಣ ತರಿ ದರಗಳಂತೆ ಜಮಿಾನುಕಂದಾಯ ದಾಖಲಾಗಿ ಸಾಯರು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಜಾಆಗುವ ಅನುಕೂಲಗಳಿದ್ದರೂ ಅದು ಅವರಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಈಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜಮಿಾನು ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಕಡಮೆಮಾಡುವದು ಉತ್ತಮವೆಂದು ಎಣಿಸಿ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತಮಿತವಾಗಿಯೂ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಸರ್ವಸಮ್ಮತಿಯಾಗಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ದರಗಳನ್ನೇ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಡಿಕೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಸೊರಬ, ಸಾಗರ, ನಗರ ಮತ್ತು ಕೊಪ್ಪ, ಈ ನಾಲ್ಕು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಾರಿಗೆ ತರತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಗೌರ್ನೆಮೆಂಟಿನಿಂದ ತೀರ್ಮಾನವಾಗಿದೆ. ಈ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಎಕರೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೂ ಮತ್ತು ಎಕರೆ ಆಕಾರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಪ್ರಮಾಣದಂತೆ ಮೇಲೆಹೇಳಿದ ನಾಲ್ಕು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಿಕೆತೋಟಗಳಿಗೆ ದಾಖಲಾಗಿರುವ ಜಮಿಾನು ತೆರಿಗೆ ದ[redacted]ಬದಲಾಯಿಸುವಂತೆ ರೆವೆನ್ಯೂ ಸರ್ವೆ ಸೂಪರ್‌ಟೆಂಡೆಂಟರಿಗೆ ಬರೆಸಿದೆ. ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಂದಿನ[redacted]ಮೆಗಾಲದಲ್ಲಿ

ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಕ್ಷಿಪ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಪೂರೈಸುವ ತರದೂದು ನಡೆಸುತ್ತೆ. ಈ ವರ್ಷಾಡಿನಿಂದ ಈಗಿನ ಲ್ಯಾಂಡ್ ರೆವಿನ್ಯು ಹುಟ್ಟುವಳಿಯು ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತೆ; ಆದರೆ ಸರ್ಕಾರದವರ ದಯಾಲೋಚನೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅರ್ಹರಾದ ಬಾಗಾಯಿತು ಹಿಡುವಳಿದಾರ್ರಿಗೆ ಇದು ವಾಸ್ತವವಾದ ಉಪಕಾರವಾಗಿರುತ್ತೆ; ಈರೀತಿ ಉದ್ದೇಶಿಸಿರುವ ಸಹಾಯವು ಈಗಿನ ಅಡಿಕೆತೋಟದ ಕಂದಾಯದಲ್ಲಿ ಪೂರಾ ಸೇಕಡ 22ರಂತೆ ಆಗುತ್ತೆ.

ಸ್ಟ್ಯಾಂಪುಗಳು.—ಜನರಲ್ ಮತ್ತು ಕೋರ್ಟುಫೀ ಸ್ಟ್ಯಾಂಪುಗಳ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ, ಈ ವೃದ್ಧಿಯು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಮವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈರೀತಿ ಹೆಚ್ಚು ಹುಟ್ಟುವಳಿ ಆದದ್ದು 53,630 ರೂಪಾಯಿ.

ಆಬ್ಕಾರಿ.—ಆಬ್ಕಾರಿ ಬಾಬಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹುಟ್ಟುವಳಿಯಾಗಿರುವ 1,97,842 ರೂಪಾಯಿನಲ್ಲಿ ಷರಾಬಿನಿಂದ 1,03,921 ರೂಪಾಯಿ, ಸೇಂದಿಯಿಂದ 83,150 ರೂಪಾಯಿ, ಮತ್ತು ಇತರ ಬಾಬುಗಳಿಂದ 10,771 ರೂಪಾಯಿ ಸೇರಿವೆ. ಸೇಂದಿಬಾಬಿನಲ್ಲಿ ಆದ ಹೆಚ್ಚು ಹುಟ್ಟುವಳಿಯ ಪೈಕಿ ಹಿಂದಿನಸಾಲ್ ಬಾಕಿ ವಸೂಲಾದ 40,000 ರೂಪಾಯಿ ಜಾತಾ ನಿಂತ 43,000 ರೂಪಾಯಿ 1895—96ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇಂದಿಫಿರಕಾಗಳ ಹರಾಜಿನಲ್ಲಿ ಫೋಟಾ ಫೋಟಿಯಿಂದ ಅಧಿಕವಾದ ಖರ್ಚ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಷರಾಬಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯಾದ ಹೆಚ್ಚು ವೊಬಲಗಿನಲ್ಲಿ ದುಕಾನು ಮತ್ತು ಫಿರ್ಕೆಗಳ ಹರಾಜಿನಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಗುತ್ತೆಗೆ 33,000 ರೂಪಾಯಿಯೂ ಮತ್ತು ಬಿಕರಿ ಜಾಸ್ತಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಡ್ಯೂಟಿಮೂಲಕ ವಸೂಲಾದ 71,000 ರೂಪಾಯಿಯೂ ಸೇರಿವೆ.

ಷರಾಬು ಖರ್ಚು 426,573 ಗ್ಯಾಲ್ಲನಿಂದ 443,486 ಗ್ಯಾಲ್ಲನ್‌ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಅಂದರೆ 16,913 ಗ್ಯಾಲ್ಲನ್ ಹೆಚ್ಚು ಬಿಕರಿ ಆಯಿತು. ಈ ವೃದ್ಧಿಯು ಹಿಂದಣಸಾಲಿನ ವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗವಾಗಿರುತ್ತೆ. ಹೆಚ್ಚು ಬಿಕರಿಯು ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಭಾರಿ ಕಾರಖಾನೆಗಳಿರುವ ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ ಮತ್ತು ಕೋಲಾರದ ಭಂಗಾರದ ಗಣಿಯಲ್ಲಿ ದುಕಾನ್‌ಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಹಿಂದಿನ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಷ್ಟೇ ಇತ್ತು; ಆದರೆ ಈ ಎರಡುಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಹೆಚ್ಚು ಬಿಕರಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗದಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಜಾಸ್ತಿ ಬಿಕರಿಯಾಯಿತು. ಗತ ಎರಡು ಸಾಲುಗಳ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಲಾಗಿ ಕಾಫಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇಕಡ 13·49ರಿಂದ 2·07ಕ್ಕೂ, ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ ಮತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕು, ಕೋಲಾರದ ಭಂಗಾರದ ಗಣಿ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಸಿಟಿ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇಕಡ 10·82ರಿಂದ 6·9ಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸೇಕಡ 5·61ರಿಂದ 2ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಿಕರಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಮೆ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. 1894—95ನೇ ಸಾಲಿನ ಹೆಚ್ಚು ಬಿಕರಿಗಿಂತ 1895—96ನೇ ಸಾಲಿನ ಹೆಚ್ಚು ಬಿಕರಿಯು ಕಡಮೆಯಾದರೂ ಅದು ಗಣನೀಯವಾದ್ದಾಗಿಯೇ ಇದೆ; ಮಳೆ ಬೆಳೆಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವವರಿಗೂ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೂಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿರುವವರಿಗೂ ಬಿಕರಿಯನ್ನು ಆಡ್ಡಿಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಉಪಾಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತೆ. ಕಳ್ಳತನದಿಂದ ಷರಾಬು ಇಳಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ವ್ಯಕ್ತಪಟ್ಟ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರತು ಅನ್ಯತ್ರ ದುಕಾನ್‌ಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ಹಾಲಿ ಜಾರೀಲಿರುವ ವರ್ಷಾಡಿಗೆ ಅಸಮ್ಮತವೆನ್ನುವುದೂ ಮತ್ತು ಪಾನೀಕರಿಗೆ ಕೇವಲ ತೊಂದರೆ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ತೆಗೆದುಕ್ಕೊಳ್ಳಬಹುದೊ ಆಮಟ್ಟಿನ ಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಷರಾಬು ಬಿಕರಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತೆನ್ನುವುದು ಸಹ ನಿಮಗೆ ತಿಳಿದಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಬಿಕರಿ ಕ್ರಯವು ಡ್ರಾಮ್ಸು 1ಕ್ಕೆ 1 ಆಣೆ 8 ಪೈಯಷ್ಟು ಅಂದರೆ 20 ಡಿಗ್ರಿ ಅಂಡರ್ ಪ್ರೂಫ್‌ಗ್ಯಾಲ್ಲ ಬಂದಕ್ಕೆ ರೂ. 5—5—0ಯಷ್ಟು ಈಗಲೇ ಇದೆ. ಒಳದೇಶದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಷರಾಬು 20 ಡಿಗ್ರಿ ಅಂಡರ್‌ಪ್ರೂಫ್ ಗ್ಯಾಲನ್ನಿಗೆ ಈಗಲೇ ಇರುವ 4 ರೂಪಾಯಿ ಡ್ಯೂಟಿಯನ್ನು $4\frac{3}{4}$ ರೂಪಾಯಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ತನ್ಮೂಲಕ ಪಾನೀಕರಿಗೆ ಗ್ಯಾಲ್ಲ ಬಂದಕ್ಕೆ ರೂ. 5-5-0 ಇಂದ ರೂ. 6-6-0ಗೆ ಕ್ರಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ವಿಷಯವು ಈಗ ಗೌರ್ನಮೆಂಟಿನವರ ಆಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಡ್ಯೂಟಿಯನ್ನು $4\frac{3}{4}$ ರೂಪಾಯಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರೆ ಅದು 1894ನೇ ಇಸವಿ 8ನೇ ನಂಬರು ಇಂಡಿಯನ್ ಟಾರಿಫ್ ಆಕ್ಟುಪ್ರಕಾರ ಅನ್ಯದೇಶದಿಂದ ಬರುವ 20 ಡಿಗ್ರಿ ಅಂಡರ್‌ಪ್ರೂಫ್ ಷರಾಬಿಗೆ ಗ್ಯಾಲ್ಲ ಬಂದಕ್ಕೆ ವಸೂಲಾಗುವ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಸ್ಟಂಸ್ ಡ್ಯೂಟಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆಯಾಗಿ ಸರಿಯಾಗುತ್ತೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಚಾರ್ಸಿನಿಸುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾದ ಬೆಲೆ ಅಂದರೆ ಗ್ಯಾಲ್ಲ 1ಕ್ಕೆ 6 ರೂ. 6 ಆ. ಅಂದರೆ ಡ್ರಾಮ್ಸು 1ಕ್ಕೆ 2 ಆಣೆಯಂತೆ ಕ್ರಯ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆ ಮಾಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೂಲಿಯಿಂದ

ಜೀವಿಸುವ ಪಾನಿಕರಿಗೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ತೊಂದರೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡೀತು, ಅಥವ ಕಳ್ಳತನದಿಂದ ಪರಾಬನ್ನು ಹೊರಗಿನಿಂದ ತರುವುದಕ್ಕೆ ಯಾ ತಯಾರ್ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಾಶೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡೀತು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಆಲೋಚಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ.

ಸಾಯರು.—ಸಾಯರು ಹುಟ್ಟುವಳಿಯಲ್ಲಿ 12,674 ರೂಪಾಯಿ ಕಡಮೆಯಾಯಿತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಡಿಕೆಯ ಧಾರಣೆಯು ಗತಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ದಿನಗಳವರಿಗೆ ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಹುಟ್ಟುವಳಿ ಕಡಮೆಯಾಗುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಫಾರೆಸ್ಟ್.—ಆನೆಬಂಗಡಿ ವಿನಾ ಇತರ ಫಾರೆಸ್ಟ್‌ಬಾಬಿನ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಂದಲ್ ಮತ್ತು ಚೌಬೀನೆ ಬಿಕರಿ ಕಡಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ 79,526 ರೂಪಾಯಿ ಕಡಮೆಯಾಯಿತು. ಸಂದಲಿಗೆ ಪುನಃ ಹೋದ ವರುಷದಲ್ಲಿಯೂ ಗಿರಾಕಿ ಕಡಮೆಯಾದಕಾರಣ ಬಂದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾದ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ 292 ಟ್ಯೂ ಸಂದಲನ್ನು ಬಿಕರಿಮಾಡದೆ ಅವಾನತ್ತು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಆನೆಬಂಗಡಿ.—ಆನೆ ಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಎರಡಾವರ್ತಿ ನಡೆಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ 32 ಆನೆಗಳು ಸಿಕ್ಕಿದವು. ಮೊದಲಾವರ್ತಿನಡೆದದ್ದನ್ನು ಇಂಡಿಯಾದೇಶದ ವೈಸರಾಯಿ ಮತ್ತು ಗೌರನರ್ ಜನರಲ್ ಘನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಲಾರ್ಡ್ ಎಲ್ಗಿನ್ ರವರು ಪರಾಂಬರಿಸಿದರು. ಎರಡನೇ ಆವರ್ತಿ ನಡೆದಾಗ ಮದರಾಸು ಗವರನರ್ ಘನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಲಾರ್ಡ್ ವೆಲ್ಲಾಕ್‌ರವರು ದಯಮಾಡಿಸಿದ್ದರು. ಬಂಗಡಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು 30,329 ರೂಪಾಯಿಗೆ ತಗ್ಗಿತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಚಾಮರಾಜನಗರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಬಂಗಡಿಕೆಲಸವು ಫಲಕಾರಿಯಾಗದೆ ಹೋದ್ದರಿಂದಲೂ ಕಾಕನಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಹಿಂಡುಗಳು ಸಣ್ಣವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಈ ಮೇರೆ ಕಡಮೆಯಾಗುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಕನ ಕೋಟೆ ಬಂಗಡಿಗೆ ನಡೆಸಿದ ರಿಪೇರಿಯಿಂದಲೂ, ಪೈರಿನ ನಷ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ಪರಿಹಾರದ್ರವ್ಯ ಕೊಟ್ಟದ್ದರಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಕಡೂರು ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿನ ಹಿಂದಿನ ಸಾಲ್ ಬಾಬತು ಖರ್ಚು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಈ ಬಾಬಿನ ಖರ್ಚು ರೂಪಾಯಿ. 77,623ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿತು ಈ ಇಲಾಖೆಯಿಂದ ಗೌರನಮೆಂಟಿಗೆಲುಕ್ಸಾನ ಆಗುತ್ತಲಿದೆ. ಆನೆ ಹಿಂಡುಗಳು ಕಾಯಂ ಬಂಗಡಿ ಬಳಿಗೆ ಬರದೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕಾಣುವದರಿಂದ ಬಹಳ ಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಖರ್ಚಿನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಬೇರೆರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗಿಬಂದಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಪ್ರಯಾಸಪಟ್ಟರೂ ಹಿಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪವಾದ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ವರುಷಗಳವರಿಗೆ ಬಂಗಡಿಕೆಲಸವನ್ನು ಮನ್ನಾಮಾಡೋಣದರ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಗವರ್ಮೆಂಟಿನವರು ಆಲೋಚನೆಗೆ ತರಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಕಮ್ಮಿಖರ್ಚಿನಿಂದ ಬಂಗಡಿಯಂತೆ ಫಲಕಾರಿಯಾಗಬಹುದೆಂದು ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳ ಅನುಭವದಿಂದ ಕಂಡುಬರುವ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜಂಗಲಿನಲ್ಲಿ ಆನೆಗಳನ್ನು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿ ಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನವು ಬಂದು ವರುಷ ಅಜಮಾಯಿಷಿ ತರೀಖ್ ನಡಿಸಲ್ಪಡುತ್ತೆ.

ಭಂಗಾರದಗಣಿ.—ಭಂಗಾರದ ಗಣಿಕೆಲಸವು ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಲೇ ಇದೆ. 1894—95ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ 8,90,831 ಪೌಂಡು ಬೆಲೆ ಬಾಳುವಷ್ಟು ಚಿನ್ನ ಸಿಕ್ಕಿರುವಲ್ಲಿ 1895—96ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ 1,109,044 ಪೌಂಡು ಬಾಳುವಷ್ಟು ಚಿನ್ನ ದೊರೆಯಿತು. ಇದರಮೇಲಿನ ರಾಜಾಯ 55,452 ಪೌಂಡುಗಳು ಅಂದರೆ 1895—96ನೆ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ ದಾಮಾಷಾಯಿ ಧಾರಣೆಪ್ರಕಾರ 9,75,827 ರೂಪಾಯಿಯಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸಾಲುಲಿಖೈರುವಳಿಗೆ ವಸೂಲಾಗಿ ಲೆಖ್ಖಕ್ಕೆ ಜಮಾಬಂದದ್ದು 7,72,885 ರೂಪಾಯಿ ಮಾತ್ರವಾಗಿರುತ್ತೆ.

ಕಳೆದ ಎರಡು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಆದ ಭಂಗಾರದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮುಂದಿನ ತಖ್ತೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ :—

ಭಂಗಾರದ ಗಣಿಯ ಕಂಪೆನಿಗಳ ಹೆಸರು.	1894—95. ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಗಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ತೂಕ. ಪೌಂಸುಗಳು.	1894—95. ಸ್ಟ್ಯಾಂಡರ್ಡ್ ಚಿನ್ನದ ತೂಕ. ಪೌಂಸುಗಳು.	1894—95. ಗೊತ್ತಾದ ಮೌಲ್ಯ. ಪೌಂಡುಗಳು.	1895—96. ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಗಟ್ಟಿ ಚಿನ್ನದ ತೂಕ. ಪೌಂಸುಗಳು.	1895—96. ಸ್ಟ್ಯಾಂಡರ್ಡ್ ಚಿನ್ನದ ತ್ತೂಕ. ಪೌಂಸುಗಳು.	1895—96. ಗೊತ್ತಾದ ಮೌಲ್ಯ. ಪೌಂಡುಗಳು.
ಮೈಸೂರು ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನಿಂಗ್ ಕಂಪೆನಿ	58,504 13 9	58,416·890	227,044 14 7	91,129 16 10	91,496·879	355,657 9 1
ಉರಿಗಂ ,, ...	65,499 13 0	62,795·749	244,308 10 0	72,301 3 0	69,715·270	271,409 11 3
ನಂದೀದುರ್ಗ ,, ...	37,440 18 19	35,783·268	139,303 13 0	40,950 9 14	39,089·496	152,699 0 0
ಬೂಲಫಾಪ್ ,, ...	3,289 4 0	3,261·478	12,690 10 4	2,010 2 14	1,121·195	4,572 15 11
ನೈಟ್ ರೀಫ್ಸ್ ,, ...	1,162 5 0	1,037·019	4,031 0 8	311 7 0	258·694	1,004 3 8
ಛಾಂಪಿಯರ್ ರೀಫ್ಸ್ ,, ...	67,329 10 19	66,188·159	257,494 10 0	75,760 8 14	74,567·626	291,567 16 11
ಸಾತ್ ಈಸ್ಟ್ ಯರ್ರಕೊಂಡ ,, ...	177 0 0	142·612	555 19 10	.. .. ..	..	.. .. ..
ಗೋಲ್ಡ್ ಫೀಲ್ಡ್ಸ್ ಮೈಸೂರು ,, ...	53 7 4	50·313	195 5 8	261 3 4	200·628	779 10 6
ಮೈಸೂರು ವೆಸ್ಟ್ ,, ...	587 15 10½	574·454	2,158 11 9	3,381 4 9	3,184·259	12,289 3 6
ಮೈಸೂರು—ವೈನಾಡು ,, ...	587 15 10½	574·454	2,158 11 9	3,381 4 9	3,184·259	12,289 3 6
ಕೊರಮಂಡಲ ,, ...	229 3 5	228·833	890 3 8	1,655 13 0	1,627·761	6,326 16 2
ಹೊನ್ನಾಳಿ ,, ...	.. .. ..	..	.. .. ..	77 1 0	..	*285 0 0
ಕೆಂಪನಕೋಟೆ ,, ...	.. .. ..	..	.. ..	45 10 0	42·178	163 16 11
ಜುಮ್ಲಾ.....	234,861 6 5	229,053·229	890,831 11 3	291,265 3 2	284,488·245	1,109,044 7 5
					ಜಾಸ್ತಿ..	218,212 16 2

*ಸರಾಸರಿ.

ಸ್ಯ॥ ೬೯

ಮೈಸೂರು, ಚಾಂಪಿಯರ್ಸ್ ರೀಫನ್, ಊರಿಗ ಮತ್ತು ನಂದೀದುರ್ಗ ಈ ಕಂಪೆನಿಗಳು ಇತರ ಕಂಪೆನಿಗಳಿಗಿಂತ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಮೈಸೂರು ವೆಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ವೈನಾಡ್ ಕಂಪೆನಿಗಳು ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಲಿವೆ. ಕೋಲಾರದ ಗಣಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅನ್ಯತ್ರ ಇರುವ ಕೆಂಪಿನಕೋಟೆ ಗಣಿಯು ಸಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಹೊನ್ನಾಳಿ ಕಂಪೆನಿ ಕೆಲಸವು ತೃಪ್ತಿಕರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಸರ್ಕಾರಿ ಪತ್ರ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಂಕು ಡಿಪಾಜಿಟ್.—ಇಂಡಿಯಾ ಗೌರ್ನಮೆಂಟ್ ಪತ್ರಗಳ ಬಡ್ಡಿಯು ಸೇಕಡ 4ರಿಂದ 3½ಗೆ ಇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸರಕಾರಿಪತ್ರ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಂಕು ಡಿಪಾಜಿಟ್‌ನಿಂದ ಬಂದ ಬಡ್ಡಿ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಬಡ್ಡಿ ದರವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಗ್ಗಿದಕಾರಣ, ಮದರಾಸ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಡಿಪಾಜಿಟ್‌ಮೇಲೆ ಬಂದ ಬಡ್ಡಿಯುಕೂಡಾ ಕಡಮೆಯಾಗಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಸ್ಟೇಟ್ ರೈಲ್ವೆ—ಮುಂದೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ರೈಲ್ವೆ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯಲ್ಲಿ 89,222 ರೂಪಾಯಿ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟು ನೋಡಿದ್ದೇ ಆದರೆ, ಲ್ಯಾಂಡ್ ರೆವಿನ್ಯು, ಆಬ್ಕಾರಿ, ಭಂಗಾರದಗಣಿ ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ಯಾಂಪು ಈ ಬಾಬುಗಳಿಂದ $4\frac{3}{4}$ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿನ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಹುಟ್ಟುವಳಿಯಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಫಾರೆಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಬಡ್ಡಿ ಬಾಬುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿನವರಿವಿಗೂ ಕಡಮೆಯಾಯಿತು. 1894—95ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಸಾಲ್ ಬಾಬತು ಏಕರೇಜ್ ಕಂಟ್ರಿಬ್ಯೂಷ್ಷ್ ವಸೂಲಿಯನ್ನು ಜಮೆಗೆ ತಂದದ್ದರಿಂದ ಆ ವರುಷದ ಹುಟ್ಟುವಳಿಗೆ ಸುಮಾರು 1½ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಏರಿತು. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ 1895—96ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲೂ ಜಮೆಗೆ ತರುವದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ರೈಲ್ವೆ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯು ಹಿಂದಿನ ವರುಷಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಎಲ್ಲಾ ಬಾಬುಗಳ ದೇಖೀಲ್ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯಲ್ಲಿ 2 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ನಿವ್ವಳ ಜಾಸ್ತಿಯಾಯಿತು.

ಖರ್ಚು.—ರೈಲ್ವೇ ಬಾಬುಸಹಿತವಾಗಿ 1894—95ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ 1,63,65,943 ರೂಪಾಯಿ ಒಟ್ಟುಖರ್ಚಾಗಿರುವಲ್ಲಿ 1895—96ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ 1,62,55,852 ರೂಪಾಯಿ ಖರ್ಚಾಯಿತು. ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಜಾಸ್ತಿಯಾದ ಮುಖ್ಯ ಬಾಬುಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸಿದೆ:—

	ರೂ.
ಪೂರ್ವದ ಆಳಿದ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಕೊಡತಕ್ಕ ಪೆರ್ಪರ್ಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಆದ ಏರ್ಪಾಡಿನಪ್ರಕಾರ, ಜ್ಯೇಷ್ಠರಾದ ರಾಜಕುಮಾರಿಯರಿಗೆ ಹೋದ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಪಾವತಿಯಾಗಬೇಕಾಗಿಬಂದ ಮೊಬಲಗು "ರಾಜಕುಟುಂಬದವರಿಗೆ ಪೆರ್ಪರ್ಗ" ಎಂಬ ಬಾಬಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಖರ್ಚು	80,000
ಹಿಂದಿನ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಜ ಜಮೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಮೊಬಲಗು ಕೆಲವು ಇನಾಂದಾರರಿಗೆ ಪಾವತಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ "ವಾಪಸು ಪಾವತಿ" ಬಾಬಿಗೆ ಖರ್ಚು ಜಾಸ್ತಿ	42,898
ಅಮಲ್ದಾರ್ರ ಮತ್ತು ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಅಮಲ್ದಾರ್ರ ಸಂಬಳಗಳನ್ನು ಜಾಸ್ತಿಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ "ಲ್ಯಾಂಡ್ ರೆವಿನ್ಯೂ ಸಿಬ್ಬಂದಿ" ಎಂಬ ಬಾಬಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆದ ಹೆಚ್ಚು ಖರ್ಚು	20,664
ಈಚಿಗೆ ಸೆಟಲ್‌ಆದ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಗೋಸ್ಕರ "ಗ್ರಾಮನಾಕರರ ವೇತನ" ಬಾಬಿಗೆ ಖರ್ಚು ಜಾಸ್ತಿ ..	80,462
ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಹಾನಿ ಪಡೆದ ಕಾರ್ಕಳಕೋಟೆ ಕೆಡ್ಡಾವನ್ನು ಸರಿಮಾಡಿಸಿದ್ದು, ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕೆ ಕಡೂರು ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ನಡಿಸಿದ ಕೆಡ್ಡಾ ಕೆಲಸಗಳೂ, ಫಾರೆಸ್ಟ್ ಇಲಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಆಫೀಸರನ್ನು ನೇಮಿಸಿದ್ದು ಈ ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಫಾರೆಸ್ಟ್ ಬಾಬಿಗೆ ಜಾಸ್ತಿ ಖರ್ಚು	51,095
ಜನರಲ್ ಅಡ್‌ಮಿನಿಸ್ಟ್ರೇಷ್ಷ್ ಬಾಬಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾರಾಜರವರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಕೌನ್ಸಿಲರ್‌ಗಳ ಸಂಬಳಗಳು ಮುಂತಾದ ಹೊಸಬಾಬುಗಳಿಂದ ಖರ್ಚು ಜಾಸ್ತಿ	79,514
ಬ್ರಿಜಲಾಲ್ ದಾಸ್ ಎಂಬುವರ ಸಾಲದ ಹಣದ ವಿಷಯವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವದಕ್ಕೂ ಸಹ ಹೊಸ ಕೋರ್ಟುಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೂ, ಸಿಟಿಮೇಜಸ್ಟ್ರೇಟರ ಕೋರ್ಟಿನ ಖರ್ಚನ್ನು "ಲ್ಯಾಂಡ್ ರೆವಿನ್ಯೂ" ಬಾಬಿನಿಂದ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೂ, ಈ ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ 'ಕೋರ್ಟುಗಳ' ಬಾಬಿನಲ್ಲಿ ಜಾಸ್ತಿ ಖರ್ಚು	27,189
14,000 ರೂಪಾಯಿಗೆ ಬಂದೊಕುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದಲೂ, ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಫಾಟಿರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ಕಾಯುವದಕ್ಕೆ ತಳವಾರರನ್ನು ನೇಮಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೂ 'ಪೊಲೀಸ್' ಬಾಬಿನ ಜಾಸ್ತಿ ಖರ್ಚು ..	23,909
ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಇಲಾಖೆಯು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಬಾಬಿನ ಖರ್ಚು ಜಾಸ್ತಿ ..	16,462
ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯೂರೋಪು ಔಷಧಗಳನ್ನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೊಂಡದ್ದರಿಂದಲೂ ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡಗಳ ದೆಶೆಯಿಂದಲೂ "ಮೆಡಿಕಲ್ (ವೈದ್ಯದ)" ಬಾಬಿಗೆ ಜಾಸ್ತಿ ಖರ್ಚು	56,292

"ಸ್ಟೆಯರ್‌ಟಿಫಿಕ್ ಮತ್ತು ಚಿಲ್ಲರೆ ಇಲಾಖೆಗಳ" ಬಾಬಿನಲ್ಲಿ ಜಿಯೊಲಾಜಿಕಲ್ ಸರ್ವೆ ಇಲಾಖೆಯ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು 1895—96ನೇ ಸಾಲಿನಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಜಾರೀಗೆ ತಂದದ್ದರಿಂದ ಖರ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾದದ್ದು 11,042

"ಸಾಲಿಲ್ವಾರ್ ಮತ್ತು ಛಾಪಾಖಾನೆ" ಬಾಬಿನಲ್ಲಿ ಕೋರ್ಟು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಿಯಮವಾದ ಕಾಗದವನ್ನು ಕೊಂಡದ್ದರಿಂದಲೂ, ಯೂರೋಪ್ ಸ್ಟೇಷನರಿ ಮತ್ತು ಛಾಪಾಖಾನೆಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತರಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಜಾಸ್ತಿಯಾದ ಖರ್ಚು 46,927

ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸುವಂತೆ "ಪಬ್ಲಿಕ್ ವರ್ಕ್ಸ್" ಖರ್ಚು ಜಾಸ್ತಿ 2,75,007

ಎಕ್ಸ್‌ಚೇಂಜ್ ರೇಟ್‌ಯಾನೆ ಪೌಂ ಮತ್ತು ರೂಪಾಯಿನ ದಾಮಾಷಾಯಿ ಬೆಲೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇಂಗ್ಲೀಷ್‌ಸಾಲದಮೇಲೆ ಕೊಡತಕ್ಕ ಬಡ್ಡಿ ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿ ಅದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೂ, ಪ್ರತ್ಯೇಕ "ಸ್ಟರ್‌ಲಿಂಗ್ ಸಿಂಕಿಂಗ್ ಫಂಡ್" ಅಂದರೆ ಪೌಂನಲ್ಲಿ ಹಣವನ್ನು ಕೂಡಿಸಾಕುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯಾ ಗೌರ್ನಮೆಂಟಿಗೆ ಬರೆಸಿರುವದಕ್ಕೆ ಅವರ ಅಂಗೀಕಾರನಿರೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ರೈಲ್ವೆಲೋರ್ಡ್ ರಿಡೆಂಪ್ಷನ್ ಫಂಡಿಗೆ ಸಾಲಿಯಾನ ಪಾವತಿಮಾಡುವ 4 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಯನ್ನು ಈ ಸಂವತ್ಸರ ತೆಗದಿಡಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಅದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೂ, ಈರೀತಿ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ರೈಲ್ವೆ ಬಾಬಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಖರ್ಚು ಕಮ್ಮಿಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ಬೆಳ್ಳಿನಾಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಈಗಿನ ಫಂಡನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ರೈಲ್ವೆಸಾಲ ತೀರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ 20 ಲಕ್ಷದಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ 1936ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ವಾಪಸು ಪಾವತಿಮಾಡಬೇಕಾದ 12 ಲಕ್ಷ ಪೌಂ ಸಾಲವನ್ನು ತೀರಿಸುವದಕ್ಕೆ "ಸ್ಟರ್ಲಿಂಗ್ ಸಿನ್‌ಕಿಂಗ್ ಫಂಡ್‌ಯಾನೆ" ಭಂಗಾರದ ನಾಣ್ಯದ ಫಂಡನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಿರುತ್ತೆ. ಇದಕ್ಕೆ 1895ನೇ ಸಾಲ್‌ಲಾಗಾಯಿತು 1936ನೇ ಸಾಲ್‌ವರಿಗಿನ 42 ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಸಾಲೀಯಾನ ಈಗಿನ ದರಗಳಂತೆ ಸುಮಾರು $2\frac{1}{2}$ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗೆ ಸಮನಾದ 14,630 ಪೌಂಗಳು ಬೇಕಾಗಿರುತ್ತೆ.

ಎಲ್ಲಾ ಬಾಬಿನ ನಿವ್ವಳ ಜಮಾಖರ್ಚುಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ:—

ನಂ॥ I.—1895-96ನೇ ಇಸವಿ ಬಾಬತು ಒಟ್ಟು ಮತ್ತು ನಿವ್ವಳ ಹುಟ್ಟುವಳಿ ತಖ್ತೆ.

ಹುಟ್ಟುವಳಿ ಬಾಬುಗಳು.	1895—96.				1894—95.
	ಒಟ್ಟು ಹುಟ್ಟುವಳಿ.	ವಾಪಸ್ ಖರ್ಚು.	ಆಯಾ ಬಾಬಿನ ಐ ಖರ್ಚು.	ನಿವ್ವಳಹುಟ್ಟುವಳಿ.	ನಿವ್ವಳಹುಟ್ಟುವಳಿ.
	ರೂ.	ರೂ.	ರೂ.	ರೂ.	ರೂ.
1. ಲ್ಯಾಂಡ್ ರೆವಿನ್ಯು (ಜಮ್ಮಿಬಾಬು) ..	97,68,358	1,80,641	14,79,302	81,08,415	80,27,285
2. ಸ್ಟ್ಯಾಂಪು	7,64,163	6,287	41,346	7,16,530	6,72,720
3. ಆಬ್‌ಕಾರಿ ..	33,90,949	43,301	1,79,790	31,67,858	30,16,018
4. ಸಾಯರ್	4,29,178	48	13,778	4,15,352	4,28,642
5. ಮೊಹತರ್ಫಾ	2,66,504	...	...	2,66,504	2,64,533
6. ಫಾರೆಸ್ಟ್. { ಐ ಫಾರೆಸ್ಟ್‌ಬಾಗೆ ..	12,61,894	3,895	4,38,827	8,19,172	9,21,528
{ ಆನೆ ಬಂಗಡೀಬಾಗೆ ...	30,329	...	77,623	—47,294	—9,294
7. ಭಂಗಾರದ ಗಣಿ ಬಾಬತು ...	7,74,885	...	7,950	7,66,935	7,27,654
8. ರಿಜಸ್ಟ್ರೇಷ್ಟ್ „ ...	1,03,819	306	48,940	54,473	46,438
9. ಅಮೃತಮಹಲ್ „ ..	26, 13	...	28,368	—1,555	—8,401
10. ಪ್ರೋನೋಟುಗಳ ಮೂಲಕ ಇರತಕ್ಕ ಸರ್ಕಾರಿ ಹಣದಮೇಲಿನ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಂಕ್ ಡಿಪಾಜಿಟ್ ಬಾಬತು ಮೊಬಲಗಿನ ಮೇಲಿನ ಬಡ್ಡಿ ..	4,24,009	...	...	4,24,009	5,31,308
11. ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಕೊಟ್ಟ ಸಾಲದ ಮೇಲಿನ ಬಡ್ಡಿ ಮತ್ತು ಕಂದಾಯದ ಬಾಕಿ ಮೇಲಿನ ಬಡ್ಡೀ ಸಹ	34,238	...	...	34,238	38,785
12. ಇತರ ಚಿಲ್ಲರೆ ಬಾಬುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವಳಿ.	1,39,905	29,724	...	1,10,181	2,31,062
ಜುಮ್ಲಾ.....	174,14,944	2,64,202	23,15,924	148,34,818	148,88,278
13. ಸ್ಟೇಟ್ ರೈಲ್ವೆಗಳು ..	6,20,674	..	8,71,182	—2,50,508	—8,79,723
ಒಟ್ಟುಜುಮ್ಲಾ ಸ್ಟೇಟ್‌ರೈಲ್ವೆಗಳು ದೇಖೀಲ್ ..	180,35,618	2,64,202	31,87,106	145,84,310	140,08,555
IIನೇ ನಂಬರುಳ್ಳ ತಖ್ತೆ ಮೇರಿಗೆ ಐ ಖರ್ಚು ವಜಾ ..				125,74,058	123,23,008
ನಿವ್ವಳ ಉಳಿದದ್ದು				20,10,252	16,85,547

ನಂ॥ II.—1895-96ನೇ ಇಸವಿ ಬಾಬತು ಒಟ್ಟು ಮತ್ತು ನಿವ್ವಳ ಖರ್ಚಿನ ತಖ್ತೆ.

ಖರ್ಚು ಬಾಬುಗಳು.	1895—96.			1894—95.
	ಒಟ್ಟು ಖರ್ಚು.	ಆಯಾ ಬಾಬುಗಳ ಜಮೆ.	ನಿವ್ವಳ ಖರ್ಚು.	ನಿವ್ವಳ ಖರ್ಚು.
	ರೂ.	ರೂ.	ರೂ.	ರೂ.
1. ಸಬ್‌ಸಿಡಿ ಯಾನೆ ಪಗದಿ	24,50,000	..	24,50,000	24,50,000
2. ಸಿವಿಲ್ ಲಿಸ್ಟ್ ಯಾನೇ ಅರಮನೆ ಖರ್ಚು ...	14,00,000	..	14,00,000	14,00,000
3. ಪೊಲಿಟಿಕಲ್ ಪೆರ್ಷಗಳು	1,08,761	..	1,08,761	1,10,510
4. ರಾಜವಂಶ್ಯರಿಗೆ ಪೆರ್ಷ ..	80,000	..	80,000	..
5. ಮೈಸೂರು ರೈಲ್ವೆ ಸಾಲದ ಬಾಬತು 20 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಮೇಲಿನ ಬಡ್ಡಿ ..	1,01,420	..	1,01,420	1,01,700
6. ಸೇವಿಂಗ್ಸ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಡಿಪಾಜಿಟ್ ಮೊಬಲಿಗಿನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಾದ ಫಂಡಿನ ಬಡ್ಡಿ	1,23,805	..	1,23,805	1,19,911
7. ಜನರಲ್ ಅಡ್ಮಿನಿಸ್ಟ್ರೇಷ್ಟ ಯಾನೆ ಹುಜೂರು ಇಲಾಖೆಗಳು	4,00,506	..	4,00,506	3,20,992
8. ಜುಡಿಷಿಯಲ್ ಖರ್ಚು { ಕೋರ್ಟುಗಳು ..	8,22,903	56,203	7,66,700	7,37,522
ಜೈಲುಗಳು ..	76,523	21,186	55,337	56,579
9. ಪೊಲೀಸ್	7,85,833	1,247	7,84,586	7,60,465
10. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಇಲಾಖೆ	5,00,632	91,968	4,08,664	3,96,335
11. ಮುಜರಾಯಿ	3,26,695	..	3,26,695	3,38,616
12. ಮೆಡಿಕಲ್ (ವೈದ್ಯಶಾಲೆಯ) ಇಲಾಖೆ ...	3,11,588	15,762	2,95,826	2,48,246
13. ಗವರ್ನಮೆಂಟ್ ಬಂಗ್ಲೆಗಳು ..	59,152	..	59,152	1,31,347
14. ಸೈರ್ಟಿಫಿಕ್ ವ ಚಿಲ್ಲರೆ ಇಲಾಖೆಗಳು ...	1,85,794	12,370	1,73,424	1,69,180
15, ಸೂಪರಾನ್ಯುಯೇಷ್ಟ ಪೆರ್ಷ, ಗ್ರಾಟ್ಯುಯಿಟಿ ವಗೈರೆ	2,62,420	..	2,62,420	2,78,276
16. ಸ್ಟೇಷನರಿ ಯಾನೆ ಸಾಮಿಲ್ಸಾರಿ ಮತ್ತು ಛಾಪಾಖಾನೆ	2,06,159	8,612	1,97,547	1,53,968
17. ಇಂಡಿಯಾ ಗವರ್ನಮೆಂಟ್ ಪ್ರೋನೋಟುಗಳನ್ನ ಖರೀದಿಗೆ ತೆಗೆದುಕ್ಕೊಂಡದ್ದರ ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟ ನಫಾ ವಗೈರೆ	1,12,710	..	1,12,710	1,44,583
18. ಕ್ಷಾಮನಿವಾರಣೆ ಬಗ್ಗೆ ಖರ್ಚು ..	6,291	..	6,291	89,638
19. ಪಬ್ಲಿಕ್ ವರ್ಕ್ಸ್ ಯಾನೆ ಮರಹಮ್ಮತ್ ಇಲಾಖೆ..	32,12,481	23,138	31,89,343	29,04,626
20. ಫಾಜ್ ಇಲಾಖೆ	9,81,470	..	9,81,470	9,77,652
21. ಇತರ ಬಾಬುಗಳು	2,89,401	..	2,89,401	4,32,862
ಜುಮ್ಲಾ	128,04,544	2,30,486	125,74,058	123,23,008

ರೈಲ್ವೆಗೋಸ್ಕರ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಕೊಡಬೇಕಾದ ನಷ್ಟದ ಮೊಬಲಗು $2\frac{1}{2}$ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿವಜಾ ಮಾಡ ಲಾಗಿ ಜಾತ ಈ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಖರ್ಚುಕಳೆದು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ 20 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಉಳದಿರುತ್ತೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವ ರೈಲ್ವೇ ಸಾಲತೀರಿಸುವ ಧನವನ್ನ ಕಳದರೆ, 1894—95ನೇ ಸಾಲಿನಂತೆ ಹೋದವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಸುಮಾರು 16 ಲಕ್ಷ ಉಳದಂತೆ ಆಗುತ್ತೆ.

ಸಂವತ್ಸರದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಲ್ಕುನಿಂತಿದ್ದ 1,27,23,615 ರೂಪಾಯಿಗೆ, ಈಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಖರ್ಚುಜಾತ ಉಳಿದ 20,10,252 ರೂಪಾಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ 1896ನೇ ಜೂ॥ 30ರಲ್ಲಿ 1,47,33,867 ರೂಪಾಯಿ ಸಿಲ್ಕು ಉಳಿದಂತೆ ಆಯಿತು. ಇದರಪೈಕಿ, ರೂ. 98,57,800 ಇಂಡ್ಯಾ ಗವರ್ನಮೆಂಟಿನವರ ಪತ್ರಗಳು ಮೈಸೂರು ರೈಲ್ವೆ ಪತ್ರಗಳು ಇವುಗಳಮೇಲೆಯೂ, ಬಾಕೀಮೊಬಲಗು ಮದ್ರಾಸ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರದ

ಪಜಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ನಗದಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ 20 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗೆ ತಗ್ಗಿಸಲುದ್ದೇಶಿಸಿರುವ ಈಗಿನ ರೈಲ್ವೇ ಸಾಲ ತೀರಿಸುವ ಫಂಡಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಹಾಜರಿ ಶಿಲ್ಕು 28,69,395 ರೂಪಾಯಿ ಆಗಿರುತ್ತೆ.

ಜಮಾಖರ್ಚಿನ ಬಾಬನ್ನು ಮುಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ, ಹೋದ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ರೈಲ್ವೆಗಳ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಲಾಭಬಂತೆಂಬ ಸಂತೋಷಕರವಾದ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇದರ ತಪ್ಪಿಲುಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸಿದೆ :—

ಸ. ಮೈ. ರೈಲ್ವೆ ಕಂಪನಿಯವರ ಕೆಲಸ ನಡಿಸುತ್ತಿರುವುದು.	ಹಂಗಾಮಿ ಕರಾರುಗಳಪ್ರಕಾರ ಕೆಲಸ ನಡಿಸುತ್ತಿರುವದು.										
	ಮೈಸೂರು—ಪರಾರ.		ಬೆಂಗಳೂರು—ಹಿಂದೂಪೂರ.		ಮೈಸೂರು—ನಂಜನಗೂಡು.		ಕೊಲಾರದ ಬಂಗಾರಗಣಿ.		ಜುಮ್ಲಾ.	
	1894-95.	1895-96.	1894-95.	1895-96.	1894-95.	1895-96.	1894-95.	1895-96.	1894-95.	1895-96.
1.ಜೂ॥ 30ನೇಗೆ ಖರ್ಚಾದ ಮೂಲಧನ.	148,03,306	150,33,008	24,88,851	24,87,122	6,02,988	6,09,681	6,74,168	7,64,033	37,66,007	38,60,836
2.ಒಟ್ಟು ಹುಟ್ಟುವಳಿ	14,68,560	16,18,508	1,75,036	2,04,403	39,643	39,496	1,32,193	1,53,525	3,46,872	3,97,424
3.ಖರ್ಚು(ಸರ್ಕಾರ್ಯವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕಂಪನಿಯವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕಮೀಷನ್ ಸೇರಿ)	9,76,211	9,31,308	1,12,946	1,14,476	25,862	22,352	76,908	88,836	2,15,716	2,25,664
4.ಒಟ್ಟು ಹುಟ್ಟುವಳಿಗೆ ಖರ್ಚಿನ ಶೇಕಡ ದಾವಾಪಾಯಿ ..	66·47	57·54	64·52	56·00	65·24	56·59	58·18	57·86	62·19	56·78
5.ಉಳಿದ ಆದಾಯ ..	4,92,349	6,87,200	62,090	89,927	13,781	17,144	55,285	64,689	1,31,156	1,71,760
6.ಮೂಲಧನಕ್ಕೆ ಶೇಕಡ ಆದಾಯ ..	3·33	4·57	2·49	3·62	2·26	2·81	8·20	72	3·48	4·45

ಖರ್ಚು ತಪ್ಪಿಲ್ಲ.—ಮೈಸೂರು—ಪರಾರದ ರೈಲ್ವೆ—	1894-95.	1895-96.
ಹಂಚಿಕೆಕ್ಕೆ ಲಾಭದಲ್ಲಿ ಕೊಪನಿಯ ಕಾಲು ಹಿಸ್ಸೆ ..	1,23,096	1,71,767
ಇದು ಮೂಲಧನಕ್ಕೆ ಶೇಕಡ ..	0·83	1·14
ಇಂಗ್ಲಂಡಿನಲ್ಲಿ ಹೊದುಕೊಂಡ 1,200,000 ಪೌನುಗಳಲ್ಲಿ ಖರ್ಚಾದವೊಲಿಗೆ		
ಹೊಡಕಕ್ಕೆ ಬಡ್ಡಿ	8,03,929	7,60,493
ಇದು ಮೂಲಧನಕ್ಕೆ ಶೇಕಡ	5·43	5·06
ಒಟ್ಟು ಪಾವತಿ	9,27,025	9,32,260
ಮೂಲಧನಕ್ಕೆ ಒಟ್ಟು ಪಾವತಿಯ ಶೇಕಡ	6·26	6·20

ನಮ್ಮ ಎಲ್ಲಾ ರೈಲ್ವೇ ಲೈನ್‌ಗಳಲ್ಲೂ ಒಟ್ಟು ಹುಟ್ಟುವಳಿಯು ಹೆಚ್ಚಾದ್ದಲ್ಲದೆ ಅಂಥಾ ಹುಟ್ಟುವಳಿಗೆ ಆಡಳಿತದ ಖರ್ಚಿನ ದಾವಾಪಾಯಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಮ್ಮಿಯಾಯಿತು. ಸದರ್ಹ ಮರಾಟ ರೈಲ್ವೇ ಕರಾರಿಪ್ರಕಾರ ಕೆಲಸನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಮೈಸೂರು–ಹರಿಹರದ ಲೈನಿನಲ್ಲಿ ನಿವ್ವಳ ಆದಾಯ ಬಹಳ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ 2 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿವರಿವಿಗೂ ಆಯಿತು. ಈ ಲೈನಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದಣಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮೂಲಧನಕ್ಕೆ ಶೇಕಡಾ 3·33 ನಿವ್ವಳ ಆದಾಯವಿದ್ದದ್ದು 1895–96ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ 4·57ಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಈಚೆಗೆ ತಯಾರಾದ ಮಿಾಟರ್‌ಗೇಜ್ ಯಾನೆ ಕಿರು ದಾದ ಲೈನ್‌ಗಳ ಪೈಕಿ ಬೆಂಗಳೂರು–ಹಿಂದೂಪುರದ ಲೈನಿನಲ್ಲಿ ಮೂಲಧನಕ್ಕೆ ಶೇಕಡ 3·62 ರಂತೆಯೂ ಮೈಸೂರು–ನಂಜನಗೂಡು ಲೈನ್‌ನಲ್ಲಿ 2·81 ರಂತೆಯೂ ನಿವ್ವಳ ಆದಾಯಬಂದದ್ದಲ್ಲದೆ, ಸ್ಟ್ಯಾಂಡರ್ಡ್ ಗೇಜ್‌ಯಾನೆ ವಿಶಾಲ ವಾದ ರಸ್ತೆಯುಳ್ಳ ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಸಣ್ಣ ಲೈನಿನಲ್ಲಿ ಶೇಕಡ 8·72 ರಷ್ಟು ವಿಶೇಷವಾದ ಲಾಭಬಂತು. ಒತ್ತಟ್ಟಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೆ ರೈಲ್ವೆಗಳಿಂದ ಬಂದ ನಿವ್ವಳ ಆದಾಯವು ತುಂಬ ತೃಪ್ತಿಕರವಾ ದ್ದೆಂತ ಎಣಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಸದರ್ಹ ಮರಾಟ ರೈಲ್ವೆ ಕಂಟ್ರಾಕ್ಟುಪ್ರಕಾರ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಲ್ಪಡುವ ಮೈಸೂರು–ಹರಿಹರದ ಲೈನಿನಿಂದ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ 2,45,060 ರೂಪಾಯಿಗಳು ನಷ್ಟ ಉಂಟಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆರಡು ಕಾರಣಗಳುಂಟು ಯಾವವಂದರೆ–1ನೇದು, ರೂಪಾಯಿನ ಬೆಲೆ ಕಮ್ಮಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಮೂಲಧನಕ್ಕೆ ಶೇಕಡ 5·06ರಂತೆ ಬಡ್ಡಿ ದರ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದು; 2ನೇದು, ಮೂಲಧನಕ್ಕೆ ಶೇಕಡ 1·14ರಷ್ಟು ಆಗುವ ಕಂಪನಿಯ ಚತುರ್ಥಾಂಶದ ಆದಾಯ.

ಈಗ ನಿಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಇರುವ ಚಾಲ್ತಿಸಾಲಿನ ಕಚ್ಚಾ *ಬಜ್ಜೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 1,71,02,000 ರೂಪಾಯಿನ ಖರ್ಚು ದಾಖಲ್ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಮೇಲೆ ನಿಮಿಗೆ ವಿವರಿಸಿರುವಂತೆ–(1) ಉದ್ದೇಶಿಸಿರುವ ಸ್ಟರ್ಲಿಂಗ್ ಸಿಂಕಿಂಗ್ ಫಂಡು, (2) ಚಾಲ್ತಿ ಹುಟ್ಟುವಳಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಖರ್ಚು ಹಾಕಕೂಡದ ಬೀರೂರು–ಶಿವಮೊಗ್ಗಾ ಲೈನು ತಯಾ ರ್ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಲಾಗವಡು, (3) ದೌಲತ್ತನ್ನ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಂದಿನಿಂದ 15 ವರ್ಷಗಳವರಿವಿಗೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಗವರ್ನ್‌ಮೆಂಟಿನವರು ಔದಾರ್ಯದಿಂದ ವಸೂಲ್ಮಾಡದೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಇದ್ದು ಚಾಲತಿ ಸಾಲ್‌ಲಾಗಾಯಿತು ಕೊಡ ಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಹೆಚ್ಚಾದ ಪಗದಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಮೊಬಲಗು ಇವುಗಳನ್ನ ತಾಜಾ ಬಜ್ಜೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಗಣ ನೆಗೆ ತೆಗದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ಬಂದೀತೆಂಬುವದನ್ನ ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಸುವದು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತೆ.

ಭೂವ್ಯವಸಾಯದ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು.—ಹೋದವರ್ಷದ ಉಪನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ, ಭೂವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾದ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಕರಾರು ಮತ್ತು ನಿಬಂಧನೆಗಳ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಇಂಥಾ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಜನರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತಿದಾರೆಂದು ವ್ಯಕ್ತಪಟ್ಟಿದೆ. ಈಗ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಒಟ್ಟು ರೂಪಾಯಿ 2,19,000 ಸಾಲವಾಗಿ ಪಡೆದು ಕೆಲಸ ನಡಿಸುತಿರುವ 14 ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿವೆ. ಇನ್ನೂ 14 ಹೊಸ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತಲಿರುವದಲ್ಲದೆ ಇವಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ 9,65,000 ರೂಪಾಯಿಯನ್ನು ಸಾಲವಾಗಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡಿದಾರೆ. ಇವು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಂತು ದಿನೇದಿನೇ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗತಕ್ಕದ್ದು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಸರ್ಕಾರ ಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಅತ್ಯಂತಾವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಈ ಆಡಳಿತವನ್ನ ಇನ್ನೂ ಬಡಾಯಿಸುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಇದರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಕ್ಕ ಬೇರೆ ಶಿಬ್ಬಂದಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸುವ ವಿಷಯ ಆಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಸರ್ಕಾರದ ಲೈಫ್ ಇನ್ಷ್ಯೂರೆನ್ಸ್.—ಈಗ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಇನ್ಷ್ಯೂರೆನ್ಸ್ ಪತ್ರಗಳು 1645. ಇವುಗಳ ಗೋಸ್ಕರ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಮುಂದೆ ತೆರಬೇಕಾಗುವ ಮೊತ್ತ ರೂಪಾಯಿ 15,29,986–4–0. ಈಗ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಇವಕ್ಕೋಸ್ಕರ ತಿಂಗಳಿಗೆ ರೂಪಾಯಿ 6,056–8–0 ವಸೂಲಾಗುತಲಿದೆ. ಈ ವರ್ಷದ ಆಕ್ಟೋಬರಿನವರಿಗೆ 26,149 ರೂ. ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ 21 ಪತ್ರಗಳ ಬಾಬತು ಹಣಗಳು ಪಾವತಿಯಾಗಿವೆ. ಈರೀತಿ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಹಣ ಮತ್ತು ಶಿಬ್ಬಂದಿ, ಸಾದಿಲ್ವಾರ್ ಖರ್ಚುಗಳೂ ಇವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಳೆದು, ಈ ಇನ್ಷ್ಯೂರೆನ್ಸ್ ಫಂಡಿನ ಬಾಬತು ಸಾಲಾಖೈರಿಗೆ ಉಳಿದ ಶಿಲ್ಕು ರೂಪಾಯಿ 166,632. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿರುವ ವಿರ್ಮಾಡಿನ ಲಾಭ ನಷ್ಟದ ವಿಷಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಇಷ್ಟು ಶೀಘ್ರ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾದುದೆಂದು ಅನು ಭವದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸಿರುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇದರ ಆಡಳಿತಗಳನ್ನು ಇದುವರಿವಿಗೂ ನಡಿಸುತಲಿದೆ. ಕ್ಷಿಪ್ರದಲ್ಲೆ "ಆಕ್ಚುಯರಿ" ಯಾನೆ ಈ ವಿಷಯವನ್ನ ತಿಳಿದವರ ಮೂಲಕ ಈ ಆಡಳಿತದ ಪರಿಶೀಲನೆಯನ್ನ ಮಾಡಿಸುವದು ಅವಶ್ಯಕವಾಗುವದು. ಆದರೆ ಇದು ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ಲಾಭನಷ್ಟಗಳ ಯೋಚನೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ವಿರ್ಮಾಡ

*ಇದನ್ನ ಅರ್ಪೆಂಡಿಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿರುತ್ತೆ.

ಲ್ಲವೆಂಬದನ್ನು ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದ ಆಳಿದ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರು ಸರ್ಕಾರದ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕೆಲಸ ಗಳಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಜಾರಿಯುಲ್ಲಿರುವ ನಿಬಂಧನೆಗಳಮೇರೆಗೆ ಸಲ್ಲತಕ್ಕ ಪೆನ್ಷನ್ ಗ್ರಾಟ್ಯೂಟಿಗಳಲ್ಲದೆ, ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾದ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಕೃಪಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಕುತೂಹಲದಿಂದುಂಟಾದದ್ದು ಎಂಬದನ್ನು ಸಹಾ ಸಾರ್ವದಾ ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ.

ಲೋಕಲ್ ಮತ್ತು ಮ್ಯುನಿಸಿಪಲ್ ಫಂಡ್.—ಸ್ಥಳೀಯ್ಯ ಕೆಲಸಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ವಸೂಲಾದ ಹಣ ಸ್ವಲ್ಪಕಮ್ಮಿಯಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟವು ಜಮಿರ್ಾ ಕಂದಾಯ, ಸಾಯರ್, ಆಬ್ಕಾರಿ ಮತ್ತು ಚಿಲ್ಲರೆಬಾಬು ರೆವಿನ್ಯೂ, ಇವುಗಳಮೇಲೆ ರೂಪಾಯಿಗೆ ಬಂದಾಣೆಯೆಂತೆ ತೆರಿಗೆಯಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಜಮಿರ್ಾ ಕಂದಾಯ ಮತ್ತು ಸಾಯರ್ ಈ ಎರಡು ಬಾಬುಗಳಮೇಲೆ ಸದರಿ ಸೆಸ್ಸು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಸೂಲಾಗುವ ಹೆಚ್ಚು ತೆರಿಗೆಯಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಎಕ್ಸೈಸ್ ಮತ್ತು ಮಿಸಲೇನಿಯಸ್ ಈ ಬಾಬುಗಳಿಂದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಬರತಕ್ಕ ಐ೯ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ್ಯ ಪ್ರಯೋಜ ನಾರ್ಥವಾಗಿ, 17ರಲ್ಲೊಂದಂಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಆಗುವುದು. 1895—96ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಈ ಬಾಬಿಗೆ ವಸೂಲಾದ ಮೊಬಲಗು :—

	ರೂ.
ಜಮಿರ್ಾ ಕಂದಾಯದ ಸಂಬಂಧದ್ದು	6,58,048
ಸಾಯರ್ ಸಂಬಂಧದ್ದು	26,842
ಆಬ್ಕಾರೀ ಸಂಬಂಧದ್ದು	1,97,440
ಚಿಲ್ಲರೆ ಬಾಬಿನ ಸಂಬಂಧದ್ದು	10,534
ಒಟ್ಟು	8,92,864

ಈ ಒಟ್ಟು ಮೊಬಲಗಿನಲ್ಲಿ ಮಾಮೂಲ್ಪ್ರಕಾರ ಶೇಕಡಾ 24ರಷ್ಟು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸೆ ಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಜಮಿರ್ಾ ಕಂದಾಯದಮೇಲೂ ಸಾಯರಿನ ಬಹುಭಾಗ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮತ್ತು ಕಡೂರು ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟುಗಳ ಸಾಯರ್ ಹುಟ್ಟುವಳಿಮೇಲೂ ವಸೂಲಾದ ಲೋಕಲ್ ಸೆಸ್ಸಿನ ಪೈಕಿ ಉಳಿದ ಸೇಕಡ 76ರಷ್ಟು ಮೊಬಲಗನ್ನು, ಆಯಾ ಲೋಕಲ್ಫಂಡ್ ಬೋರ್ಡಿನವರು ಖರ್ಚುಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳತಕ್ಕಬಗ್ಗೆ ಅವರ ಸುಪರ್ದಿಗೆ ಕೊಟ್ಟದ್ದಾಯಿತು. ಆಬಕಾರಿ ಮತ್ತು ಚಿಲ್ಲರೆ ಬಾಬು ಮತ್ತು ಶಿವ ಮೊಗ್ಗಾ ಮತ್ತು ಕಡೂರು ವಿನಹ ನಿಂತ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟುಗಳ ಸಾಯರ್ ಇವುಗಳ ಮೇಲಿನ ಸೆಸ್ ಪೈಕಿ ಸೇಕಡ 76ರಷ್ಟು ಆಯಾ ಲೋಕಲ್ಬೋರ್ಡುಗಳ ಶಕ್ತಿಗೆವಿುರಿದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ್ಯ ಪ್ರಜಾಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಕಾರ್ಯ್ಯ ಗಳಿಗಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲು 'ಲೋಕಲ್ ಫಂಡ್ಸ್ ಜನರಲ್' ಎಂಬ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ದಾಖಲಾಯಿತು.

ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿರುವಂತೆ 1 ಆಣೆಯ ಸೆಸ್ಸಿನ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯ ಶೇಕಡಾ 76ರಿಂದಲೂ ಇತರ ಚಿಲ್ಲರೆ ಬಾಬು ಗಳಿಂದಲೂ ಲೋಕಲ್ ಬೋರ್ಡಿನವರ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೊಬಲಗು ರೂಪಾಯಿ 6,51,649. ಇದಕ್ಕೆ ಖರ್ಚಿನ ತಪ್ಸೀಲು :—

	ರೂ.
ರಸ್ತೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಕಾಮಗಾರಿಗಳಿಗೆ	5,01,761
ಆರೋಗ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ, ವೈದ್ಯ ಮುಂತಾದ್ದು.	1,33,159
ಒಟ್ಟು	6,34,920

'ಲೋಕಲ್ಫಂಡ್ಸ್ ಜನರಲ್' ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಜಮೆಬಂದ ಮೊಬಲಗು ರೂ. 1,71,603ನ ಪೈಕಿ ಖರ್ಚಿಗೆ ತಪ್ಸೀಲು:—

	ರೂ.
1. ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟುಗಳ ಲೋಕಲ್ ಫಂಡ್ಸಿಗೆಕೊಟ್ಟ ಸಹಾಯದ್ರವ್ಯ	48,272
2. ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಭಾವಿಗಳು ಮತ್ತು ಜನೋಪಯುಕ್ತವಾದ ಚಿಲ್ಲರೆ ಕಾಮಗಾರಿಗಳು ವಗೈರೆ ..	33,334
3. ಶಿಲ್ಪವಿದ್ಯಾಶಾಲೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಯುನಾನಿ ವೈದ್ಯಶಾಲೆಗಳು	11,435
ಒಟ್ಟು ...	93,041

ಮ್ಯುನಿಸಿಪಲ್ ಫಂಡ್—ಬೆಂಗಳೂರು ಮೈಸೂರು ಈ ಎರಡು ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣಗಳು ಮ್ಯುನಿಸಿಪಾಲಿಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ರೂಪಾಯಿ 2,78,588 ಹುಟ್ಟುವಳಿ ಆಯಿತು. ಸದರಿ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಪ್ರಜಾಸಂಖ್ಯೆ ಇಸಂ 1ಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 1 ರೂ. 12ಆ. 10½ಪೈ. ಆಗುತ್ತೆ ; ಉಳಿದ 106 ಮ್ಯುನಿಸಿಪಾಲಿಟಿಗಳಿಂದ ಇಸಂ 1ಕ್ಕೆ 14 ಆ. 8 ಪೈನ ದರವಾ ಗುವಂತೆ ಒಟ್ಟು ರೂಪಾಯಿ 3,55,954 ವಸೂಲಾಯಿತು.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಮ್ಯುನಿಸಿಪಾಲಿಟಿಗಳಿಂದಲೂ ಸೇರಿ ರೂ. 6,10,230 ಖರ್ಚಾಯಿತು. ಇದರ ತಪ್ಸೀಲು :—

	ರೂ.		
1. ಪಬ್ಲಿಕ್ ವರ್ಕ್ಸಿಗೆ	2,30,798	ಅಂದರೆ ಶೇಕಡ	37·82
2. ಗ್ರಾಮ ಪಾಕೀಜು ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ	1,20,119	„	19·68
3. ವೈದ್ಯದ ಬಾಬಿಗೆ	39,945	„	6.55
4. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ	35,770	„	5·86
5. ಬಿಲ್ಲರೆ ಖರ್ಚಿಗೆ	1,83,598	„	30·09
ಒಟ್ಟು	6,10,230		100

ಪಬ್ಲಿಕ್ ವರ್ಕ್ಸ್ ಅಂದರೆ ಮರಾಮತ್ ಕೆಲಸಗಳು.—ಈ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಡಿಸಿದ ಮರಾಮತ್ ಇಲಾಖೆಯ ಆಡಳಿತಗಳನ್ನು ಈಗ ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ರೈಲ್ವೇ ವಿನಾ ಇತರ ಸಮಸ್ತ ಕಾಮುಗಾರಿಗಳಿಗೂ ಹಿಂದಣಸಾಲಿನಲ್ಲಿ 34,01,894 ರೂಪಾಯಿಗಳು ಆದದ್ದು ಈ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ 40,30,021 ರೂಪಾಯಿಗಳಷ್ಟು ವಿಶೇಷವಾದ ಖರ್ಚಾಗಿದೆ. ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು ಈ ಪಟ್ಟಣಗಳ ನೀರು ಸರಬರಾಯಿಯ ಕಾಮುಗಾರಿಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾದ ಖರ್ಚಾದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ವರ್ಷದ ಒಟ್ಟು ಖರ್ಚು ಇಷ್ಟು ಜಾಸ್ತಿಯಾಯಿತು. ಇವಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಯಂತ್ರಗಳು ನೆಲ್ಲಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ತರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಯೂರೋಪಿನಿಂದ ಅವು ಹಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ರಫ್ತಾದ ಕೂಡಲೇ ನಗದಾಗಿ ಹಣ ಕೊಡಲ್ಪಡಬೇಕಾಗಿ, ಅವಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾದ ಖರ್ಚು ಬಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾಮುಗಾರಿಗಳ ಒಟ್ಟು ಖರ್ಚಿನ ಪೈಕಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ಅಂಶವು ಈ ವರ್ಷದ ಲೆಖ್ಖಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ.

ಮೇಲೆಕಂಡ ಖರ್ಚು ಈ ಕೆಳಗೆ ಹೇಳಿರುವ ಬಾಬುಗಳಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು :—

	ರೂ.
ಜನರಲ್ ರೆವಿನ್ಯೂ ಯಾನೆ ಐ ಸರಕಾರಿ ಹಣದಿಂದ .. .	32,33,502
ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್ ಫಂಡಿನಿಂದ	4,32,536
ಇರಿಗೇಷ್ ಸೆಸ್ ಫಂಡಿನಿಂದ	3,00,955
ಆರಮನೇ ಮತ್ತು ಇತರ ಇಲಾಖೆಗಳಿಂದ	63,028
ಜುಮ್ಲಾ	40,30,021

ಹೊಸಕಾಮುಗಾರಿ ಮತ್ತು ರಿಪೇರಿ ಕೆಲಸಗಳು ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಆದ ಖರ್ಚನ್ನು ಬಾಬ್‌ವಾರಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸಿದೆ :—

	ರೂ.
ಹೆಸರಘಟ್ಟದಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರು ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ನೀರು ಸರಬರಾಯಿಬಗ್ಗೆ ಚಾಮರಾಜ ವಾಟರ್ ವರ್ಕ್ಸಿಗೆ	7,13,550
ಕಾವೇರಿ ನದಿಯಿಂದ ಮೈಸೂರು ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ನೀರು ಸರಬರಾಯಿಬಗ್ಗೆ ವಾಣೀವಿಲಾಸದ ವಾಟರ್ ವರ್ಕ್ಸಿಗೆ	2,52,961
ಮಿಲಿಟರಿ ಇಲಾಖೆ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಬಗ್ಗೆ	75,816
ಸಿವಿಲ್ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಬಗ್ಗೆ	2,52,316
ರಸ್ತೆಗಳು	8,78,034
ಜನೋಪಯುಕ್ತವಾದ ಇತರ ಬಿಲ್ಲರೆ ಕಾಮುಗಾರಿಗಳು	43,746
ನೀರಾವರಿ ಕಾಮುಗಾರಿಗಳು	10,40,218
ಅಹನೀಸರಂಜಾಂ	17,040
ಸಿಬ್ಬಂದಿ	5,86,001
ಸ್ಯಾನಿಟೆರಿ ವರ್ಕ್ಸ್	1,12,020
ಸಸ್ಪೆನ್ಸ್ ಯಾನೆ ಅವಾನತೆ ಲೆಖ್ಖದ ಬಗೆ	—4,709
ಜುಮ್ಲಾ	39,66,993
ಆರಮನೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಇಲಾಖೆಗಳಿಗೆ	63,028
ಒಟ್ಟು ಜುಮ್ಲಾ.....	40,30,021

ಈ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಎಲ್ಲಾತರಹೆ ಕಾಮುಗಾರಿಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕೆಲವು ತಪ್ಸೀಲುಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ :—

ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ನೀರು ಸರಬರಾಯಿ.—ಚಾಮರಾಜಾಂಕಿತ ಮತ್ತು ವಾಣೀವಿಲಾಸಾಂಕಿತ ನೀರಿನ ಕಾಮಗಾರಿಗಳು ಈಗ ಮುಗಿದಂತೆಯೇ ಆಯಿತೆನ್ನುವದನ್ನೂ ನಲ್ಲಿಗಳನ್ನಿಡುವುದೂ ಕಾರಂಜಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದೂ ಆದಹಾಗೆಲ್ಲ ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಸರಬರಾಯಾಗುತ್ತಾ ಬರುತ್ತೆಂ ಬುವದನ್ನೂ ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಸಲು ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಗುತ್ತೆ. ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವದ ಅಳಿದ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ ಯವರು ಮಾಡಿದ ಈ ಮಹದುಪಕಾರದಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಕ್ಷೇಮಾರೋಗ್ಯಸಂಪದಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಅಭಿ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವವೆಂಬುವದಕ್ಕೆ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಕೂಡ 20 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳು ಖರ್ಚಾಗಬಹುದಾಗಿ ಅಂದಾಜಾಗಿದೆ; ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಖರ್ಚು ಗತಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಆಯಿತು.

ಮಿಲಿಟರಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು.—ಮಿಲಿಟರಿ ಕಾಮಗಾರಿಗಳ ಬಾಬಿನಲ್ಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಶಿವಮೊಗ್ಗೆ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬಾರ್ ಫೂಜುಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಲೈನುಗಳು ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟವು. ಆದರೆ ಸಂವತ್ಸರದ ಒಟ್ಟು ಖರ್ಚು ಪೈಕಿ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಹಣ ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಸರ್ವಿಸ್ ಫೌಜಿನವರಿಗೆ ಊರಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ದಂಡಿನ ಪಾಳಯವನ್ನು (ಬ್ಯಾರಕ್ಸ್‌ನ್ನು) ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಜವಿಾನನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದ ಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಸರಿಯಾದ ತಯಾರಿ ಮತ್ತು ಹತೋಟಿಗೋಸ್ಕರ ಈ ಉತ್ತಮ ತರಗತಿ ಫೂಜುಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಣದ ವತ್ತಾಗಿ ತುಂಬಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ದೂರವಾಗಿ ಇರಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿರುತ್ತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗಿರುವ ಬ್ಯಾರಕ್ಸನ್ನು ಮನ್ನಾಮಾಡಿ ಸರಿಯಾದ ಹೊಸ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವಂತೆ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯಾ ಗಿದೆ. ಸುಮಾರು 4½ ಲಕ್ಷ ಖರ್ಚು ಹಿಡಿಯಬಹುದಾದ ಹೊಸ ಬ್ಯಾರಕ್ಸ್‌ಬಗ್ಗೆ ಅಂದಾಜು ಮುಂಜೂರುಮಾಡಿರುತ್ತೆ. ಈ ಕಾಮಗಾರಿ ಜರೂರೆಂದು ಇದನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದಮಟ್ಟಿಗೂ ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಮುಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶಿಸಿರುತ್ತೆ.

ಸಿವಿಲ್ ಬಿಲ್ಡಿಂಗ್ಸು.—"ಸಿವಿಲ್" ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಆದ 2,52,316 ರೂಪಾಯಿನ ಖರ್ಚಿನಪೈಕಿ, 1,76,304 ರೂಪಾಯಿ ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿ ಜಿಯಲಾಜಿಕಲ್ ಇಲಾಖೆಯ ಲ್ಯಾಬರೆಟರಿ ಎಂಬ ಕಟ್ಟಡ, ಅಳಿದ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರ ಟ್ಯೂಟರವರಿಗೆ ವಾಸಗೃಹ, ಮೂರು ಹೊಸ ತಾಲ್ಲೂಕ್ ಕಚೇರಿಗಳು, ರಿಕಾರ್ಡಿನ ಕೊಠಡಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಸರ್ಕಾರಿ ಇಲಾಖೆಗಳ ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಖರ್ಚಾಯಿತು.

ರಸ್ತೆಗಳು.—ರಸ್ತೆಗಳಿಗಾಗಿ 8,78,034. ರೂಪಾಯಿ ಖರ್ಚಾಯಿತು. 5091 ಮೈಲಿಯ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡದ್ದಾಯಿತು. ಇಷ್ಟು ಹೇರಳವಾದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವುಳ್ಳ ಹಳೆ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲದೆ 102 ಮೈಲಿ ಹೊಸರಸ್ತೆಗಳು ಮತ್ತು ಎಡತೊರೆಯ ಬಳಿಯ ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಸೇತುವೆ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಗ್ರಾವಲ್ ರಸ್ತೆಗಳಿಗೆ ಮೆಟ್ಲಿಂಗ್ ಕಾಮಗಾರಿ ಸಹ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಎಡತೊರೆಯ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ಮುಗಿಸಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ತಂದದ್ದರಿಂದ ಆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜನರಿಗೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಸಾಕರ್ಯವೂ ಆಹ್ಲಾದವೂ ಉಂಟಾಗಿರಬೇಕು. ಮೈಸೂರಿಂದ ಹಾಸನಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಂಚರಿ ಸುವದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿರುವ ಹೇಮಾವತಿ ನದಿಗೆ ಹೊಳೆ ನರಸೀಪುರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಎಡತೊರೆಯಂತೆ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲು ಈ ಚಾಲತಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಪಬ್ಲಿಕ್ ವರ್ಕ್ಸ್ ಇಲಾಖೆಯವರು ಕೆಲಸ ಪುರುಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಆಗಬಹುದೆಂದು ಕೋರಲ್ಪಡುತ್ತೆ. ಚಾಲತಿ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಪುರುಮಾಡಬೇಕೆಂದಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಸೇತು ವೆಯು ತಡಸದ ಬಳಿ ಭದ್ರಾನದಿಗೆ ಕಟ್ಟಬೇಕಾದ ಸೇತುವೆಯಾಗಿರುತ್ತೆ. ರೈಲ್ವೆಯಿಂದಲೂ ಇತರ ದೊಡ್ಡರಸ್ತೆಗ ಳಿಂದಲೂ ಕೊಪ್ಪದ ಬಳಿಯಣ ಕಾಫಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಲು ಸುಲಭ್ಯ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈ ಸೇತುವೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದೀತು.

ಇರಿಗೇಷ್ಯ.—ನೀರಾವರಿ ಕಾಮಗಾರಿಗಳಿಗೆ ಆದ ಖರ್ಚು 10,40,218 ರೂಪಾಯಿ ಇದರಲ್ಲಿ 7,91,877 ರೂಪಾಯಿ ಜನರಲ್ ರೆವಿನ್ಯೂಸ್ ಅಂದರೆ ಐ ಸರ್ಕಾರೀ ಹಣಕ್ಕೂ, 2,48,341 ರೂಪಾಯಿ ಇರಿಗೇಷ್ಯ ಸೆಸ್ ಫಂಡಿಗೂ ಖರ್ಚುಬಿತ್ತು. ವೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಕಾಮಗಾರಿ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ಈಗ ನಡದ್ದಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಸಂವತ್ಸ ರಗಳಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅನೇಕ ಕಾಮಗಾರಿಗಳು ಈಗ ಪೂರೈಸಿರುತ್ತವೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು ಡಿವಿಜನ್‌ನಲ್ಲಿ 7 ದೊಡ್ಡಕೆರೆಗಳನ್ನು ದುರಸ್ತುಮಾಡಿ ಬಡಾಯಿಸುವ ಕಾಮಗಾರಿನಡೆಯಿತು; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 6 ಪೂರೈಸಲ್ಪಟ್ಟವು.

ತುಮ್ಕೂರಿನಲ್ಲಿ, 1 ಸಣ್ಣ ಅಣೆಕಟ್ಟು, 5 ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳ ಬಡಾವಣೆ, ಮಾವತೂರ್ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಗರುಡಾಚಲನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಹೊಸಕೆರೆಯ ಕಾಮ್ಗಾರಿ ಇವು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಬೋರನಕಣಿವೆ ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗೆ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಬಡಾಯಿಸಿ, ಅದರಿಂದುಂಟಾಗಬಹುದಾದ ಪೂರ್ಣಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಉಡವಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಖಾತ್ಯಾಳದ ದೊಡ್ಡ ಹೊಸಕೆರೆಗಳ ಕಾಮ್ಗಾರಿಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಡೆದವು.

ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಸಾಲ್ (ತಲ್ಕಾಡು) ನಾಲೆಯ ಬಡಾವಣೆ, ಮತ್ತು ನಂಜನಗೂಡಿನ ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿ ಹೊಸನಾಲೆಯ ಕಾಮ್ಗಾರಿ ಇವು ತ್ವರಿತದಿಂದ ನಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಅವುಗಳ ಕೆಳಗೆ ವಿಶೇಷ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವುಳ್ಳ ಜಮೀನು ಈಗಾಗಲೇ ತರೀಸಾಗುವಳಿಗೆ ಬಂದಿದೆ.

ಫ್ರೆಂಚ್ ರಾಕ್ಸ್ ನಲ್ಲಿ, ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯ ನಾಲೆಯ ಬಡಾವಣೆಯೂ 6 ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರದ ಕಾಮ್ಗಾರಿಯೂ ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಡೆಯಿತು.

ಶಿವಮೊಗ್ಗೆಯಲ್ಲಿ, ನಡೆದ ಕಾಮಗಾರಿಗಳ ಪೈಕಿ ಭಾರೀದಾದ ಸೂಳೇಕೆರೆಯ ಕೆಳಗಣ ನಾಲೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಬಡಾವಣೆ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದಾಗಿರುತ್ತೆ.

ಕಡೂರಿನಲ್ಲಿ, ಕುಕ್ಸಂದ್ರದ ಭೂರಿತಲಾವೂ, ಬನ್ನೂರು ಅಣೆಕಟ್ಟು ಮತ್ತು ನಾಲೆಗಳೂ ಇವುಗಳ ಕಾಮ್ಗಾರಿ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು.

ಹಾಸನದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀರಾಮದೇವರ ದಕ್ಷಿಣ ನಾಲೆಯ ಬಡಾವಣೆಯು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮುಗಿದು ಅದರ ಕೆಳಗಿನ ಜಮೀನುಗಳು ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಲಿವೆ.

ಹೊಸದಾದ ಚಾಮರಾಜನಾಲೆಯ ಆಡಳಿತಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಾಡಾದ ಅಳ್ಳಕ್ಟ್ಯೆಯ ನಾಲೆಯ ಡಿವಿರ್ಜನಲ್ಲಿ, ಕೆಲಸವು ಬಹಳ ಜಾಗ್ರತೆಯೊಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮದ ನಾಲೆಗಳ ಆಡಳಿತವು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತೆ. ಈ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಕಾಮಗಾರಿಯು ಈ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮುಗಿದು ಹೋಗಬಹುದೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಈಗ ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಅದನ್ನು ಇನ್ನೂ ಬಡಾಯಿಸುವದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಮುಂದೆಯೂ ಕೆಲಸ ನಡೆಯಬೇಕಾಗುವುದು.

ಸ್ಯಾನಿಟೇರ್ಷ.—ಸ್ಯಾನಿಟೆರಿ ಕಾಮಗಾರಿಗಳಿಗೆ ಆದ ಖರ್ಚು 1,12,020 ರೂಪಾಯಿ. ಇದು ಕ್ಲೋರ್‌ಸ್ಪೇಟೆ ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಹುಣಸೂರು, ಎಡತೊರೆ, ನಂಜನಗೂಡು ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ ಇವುಗಳ ನೀರಿನ ಸರಬರಾಯಿಗೂ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಹರಿಹರ, ದಾವಣಗೆರೆ, ಕಡೂರು ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಈಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮೊಹರಿ ವಗೈರೆ ಕಾಮ್ಗಾರಿಗಳಿಗೂ ಖರ್ಚಾಯಿತು. ಬೆಂಗಳೂರು ವೆಸ್ಟರ್ನ್ ಎಕ್ಸ್‌ಟೆರ್ಷನ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ರಸ್ತೆ ಚರಂಡಿ ಕಾಮಗಾರಿಗಳು ಈ ಬಾಬಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ.

ರೈಲ್ವೆಗಳು.—ಅರಸೀಕೆರೆಯಿಂದ ಹಾಸನ ಮಂಜರಾಬಾದ್ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿರುವ ರೈಲ್ವೆಯ ಸರ್ವೆಯನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಗವರ್ನ್‌ಮೆಂಟಿನವರು ಮುಗಿಸಿದಾರೆ. ಘಾಟಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಖರ್ಚು ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾದೀತೆಂದು ತೋರುತ್ತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಲೈನಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟನ್ನು ಟ್ಟಿಗೆ ಆಮದರಫ್ಟ್ ನಡೆದೀತೆಂಬುವುದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ತಿಳಿಯುವವರಿಗೂ ಈ ರೈಲ್ವೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಫೈಸಲ್ಮಾಡದೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದೆ. ಈ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ರೈಲ್ವೆ ಸೈಕಿ ಬಂದು ಭಾಗವನ್ನ ಅಂದರೆ ಅರಸೀಕೆರೆಯಿಂದ ಹಾಸನದವರಿಗಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕುತೂಹಲ ಉಂಟಾಗಿ, ಇದನ್ನು ನಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಣೆಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಇಂಡ್ಯಾಗವರ್ನ್‌ಮೆಂಟಿಗೆ ಬರೆಸಿರುತ್ತೆ.

ಬೀರೂರಿನಿಂದ ಶಿವಮೊಗ್ಗೆವರಿಗೆ ರೈಲ್ ಹಾಕುವದನ್ನ ಇಂಡ್ಯಾಗವರ್ನ್‌ಮೆಂಟಿನವರು ಈಚೆಗೆ ಒಪ್ಪಿದಾರೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾಮಗಾರಿಬಗ್ಗೆ ಏರ್ಪಾಡುಗಳು ಹಾಲಿ ನಡೆಯುತಲಿವೆ.

ಮುಂದಿನ ಏರ್ಪಾಡು.—ರೈಲ್ವೆಗಳನ್ನ ಮಾಡುವುದೂ, ರಸ್ತೆಗಳನ್ನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದೂ, ನೀರಾವರಿ ಕಾಮಗಾರಿಗಳನ್ನ ಬಡಾಯಿಸುವುದೂ, ಮುಖ್ಯವಾದ ನೀರಿನ ಸರಬರಾಯಿ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾಮಗಾರಿ ನಡೆಸುವುದೂ ಈ ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳ ಮೂಲಕ ದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಹಿಂದಿನ 10—12 ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಯತ್ನವು ಗತಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂಬುವುದು ಮೇಲೆ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದ ಅಂಶಗಳಿಂದ ನಿಮಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತೆ. ಮುಂದೆ ಆಯಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ದ್ರವ್ಯೋಪಪತ್ತಿಯು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವಕಾಶಕೊಡುವುದೊ ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೂ ಇದೇರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕೆಂಬುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುತ್ತೆ. ಆದರೆ ಪಗದಿಯು ಚಾಲ್ತಿ ಸಾಲಿನಿಂದ

ಕೊಡಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ ಖರ್ಚು ತಗ್ಗಿಸುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಆಲೋಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಇಲಾಖೆಗಳ ಪೈಕಿ ವಿಶೇಷ ಖರ್ಚು ಮಾಡುವ ಇಲಾಖೆಯ ಅಡಳಿತಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತೆಂಬುವ ವಿಷಯ ಸ್ವಭಾವಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಥಮತಃ ತೋರಿಬರುತ್ತೆ. ರೈಲ್ವೇವಿನಾ ಇತರ ಮರಹಮ್ಮತ್ ಕಾಮಗಾರಿಗಳಿಗೆ ಸಾಲೀಯಾನಾ ಗತ 5 ಸಂವತ್ಸರಗಳಿಂದ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ 25 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಯನ್ನು ಮುಂದಿನ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ 15ಕ್ಕೆ ತಗ್ಗಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚೈಸಿರುತ್ತೆ. ಆದರೆ ಈರೀತಿ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡೋಣದರಿಂದ ತಡೆಯಕೂಡದ ವಿಶೇಷ ಉಪಯೋಗಕರವಾದ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ಕಾಮಗಾರಿಗಳನ್ನ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದೀತಾದ್ದರಿಂದ ಅಂಥಾ ಕಾಮಗಾರಿಗಳಿಗಾಗಿ ಬೇಕಾಗುವ ಹಣವನ್ನ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳವರಿವಿಗೂ ಸಾಲೀಯಾನಾ ಸ್ಪೆಷಲ್ ಗ್ರಾಂಟ್ ಮೂಲಕ ಒದಗಿಸುವುದು ಸರ್ಕಾರದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿರುತ್ತೆ. ಇ೯ ಸರಕಾರಿ ಹುಟ್ಟುವಳಿಯಿಂದ ಈ ವರುಷದಲ್ಲಿ ಮರಹಮ್ಮತ್ ಕಾಮಗಾರಿಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವ ಮೊಬಲಗನ್ನು "ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಖರ್ಚು" "ವಿಶೇಷವಾದ ಖರ್ಚು" ಎಂದು ಎರಡುವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಕಾರಣ.

ಭೂಶೋಧನಶಾಸ್ತ್ರದ ಇಲಾಖೆ.—ಸಂಚಾರಮೂಲಕವಾಗಿ ಶೋಧನೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಈ ಇಲಾಖೆಯವರು ಈ ವರ್ಷ ನಡಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ, ಈ ರಾಜ್ಯದ ಲೋಹಸಂಪತ್ತಿನ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಮಗೆ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳು ನೂತನವಾಗಿ ತಿಳಿದವು. ಇದರ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನೇಮಕವಾಗಿರುವ ಆಪ್ರೆಂಟಿಸ್ ಜಿಯಾಲಜಿಸ್ಟ್ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಯಾರ್ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ತೋರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರದಿಂದ ಸುಮಾರು 500-ಚದುರ ಮೈಲಿಯಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಶೋಧನೆಯ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಪ್ ಅಂದರೆ ನಕಾಸೆ ತಯಾರ್ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತೆ. ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಲೋಹಸಂಪತ್ತಿನವಿಷಯು ಹೀಗಿರಬಹುದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳ ಅಜಮಾಯಿಷಿಯು ಈ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕೆಲಸದಲ್ಲೊಂದು ಮುಖ್ಯಾಂಶವಾಗಿರುತ್ತೆ. ಶೋಧನೆಯಿಂದ ಬಾಬಾಬುಡನ್ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಡೂರಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಧಾರ್ವಾಡಸಿಸ್ಟಮ್‌ನ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶದ ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತೆಂದು ತಿಳದುಬಂದಿರುತ್ತೆ.

ನ್ಯಾಯವಿಚಾರಣೆ.—ಮದರಾಸ್ ಹೈಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜಡ್ಜಿಯವರಾಗಿದ್ದು ಪೆರ್ಷ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಮೆ॥ ಜಸ್ಟಿಸ್ ಜೆ. ಡಬ್ಲ್ಯೂ ಜೆಸ್ಟ್, ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್—ಅಟ್—ಲಾ ಯವರು ಮೈಸೂರು ಚೀಫ್ ಜಡ್ಜಿಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟು 1895ನೇ ಇಸವಿ ನವಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸದರಿ ಉದ್ಯೋಗದ ಛಾರ್ಜನ್ನು ಅದುವರಿಗೂ ಕೌನ್ಸಿಲರ್ ಕೆಲಸದೊಂದಿಗೆ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಧರ್ಮಪ್ರವೀಣ ಮೆ॥ ಟಿ. ಆರ್. ಎ. ತಂಬೂಶೆಟ್ಟಿ, ಸಿ. ಐ. ಇ., ಯವರಿಂದ ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಶಿವಮೊಗ್ಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಂಗಾಮಿಯಾಗಿಟ್ಟಿದ್ದ ಸಬ್ ಜಡ್ಜಿಯ ಕೋರ್ಟನ್ನು 1895ನೇ ಇಸವಿಯ ಜುಲೈ 1ನೇ ತಾರೀಖಿನಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿತ್ತು; ಅದನ್ನು ಪುನಃ ಇಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಮುಖ್ಯ ಕಾಫಿತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಾದ ಮುಂಜರಾಬಾದ್ ಬೇಲೂರ್ ಇವುಗಳಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಒಬ್ಬ ಯೂರೋಪಿಯರ್ ಮೇಜಸ್ಟ್ರೇಟರನ್ನು ಸಕಲೇಶಪುರದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ನೇಮಿಸಿರುತ್ತೆ.

ಈ ದೇಶದ ಸಿವಿಲ್ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು ಹಿಂದಿನ ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಶೇಕಡಾ 11·72 ರಷ್ಟು ಜಾಸ್ತಿಯಾದವು. ಕ್ರಮವಾದ ದಾವೆಗಳು ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳೂ ಇವೆರಡೂ ಸೇರಿ 34,620 ಇದ್ದದ್ದು 38,678 ಆದವು, ಇವುಗಳ ಬೆಲೆಯು $21\frac{1}{2}$ ಲಕ್ಷ ಇದ್ದದ್ದು $32\frac{1}{2}$ ಲಕ್ಷವಾಯಿತು.

ರಿಪೋರ್ಟಾದ ಅಪರಾಧಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಹಿಂದಿನಸಾಲಿಗಿಂತ ಶೇಕಡ $4\frac{3}{4}$ರಷ್ಟು ಕಡಮೆಯಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಭಾರಿ ಕೃತ್ಯಗಳ ವಿಷಯವಾದ ಫಿರ್ಯಾದುಗಳು ಹಿಂದಿನಸಾಲಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಸಫಲವಾದವು. ಕಾಫೀ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಯ ಕಳವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಪತ್ತೆಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಮಾಡಿದ ಏರ್ಪಾಡುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದವು.

ವಿಶೇಷ ಭಯಾಸ್ಪದವಾದ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವಲಿರುವದಕ್ಕೆ ರೆಗ್ಯುಲರ್ ಪೊಲೀಸಿನವರಿಗೆ ಕುಮ್ಮಕ್ಕು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಮದ ತಳವಾರರನ್ನ ನೇಮಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜಾರೀಗೆ ತಂದ ಏರ್ಪಾಡು ಈ ವರುಷ ಪೊಲೀಸ್ ಇಲಾಖೆಲಿ ಮಾಡಿದ ಏರ್ಪಾಡುಗಳ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯವಾದ್ದಾಗಿದೆ. ಇಂಥಾ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ 19,694 ರೂ

ಖರ್ಚಿನೊಡನೆ 446 ಉಕ್ಕಡಗಳನ್ನು ಇಡಲಾಯಿತು. ಪೊಲೀಸ್ ಕಾನ್ಸ್ಟೇಬಿಲ್‌ಗಳ ಸಂಬಳವು ಪೊಲೀಸ್ ಇಲಾಖೆಯು 1873—74ನೇ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಏರ್ಪಟ್ಟಾಗ ಠರಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಈಚಿಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಧಾರಣೆವಾಸಿಗಳು ಜನರಿಗೆ ಇತರ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಸಂಪಾದನೆ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ಈ ಕಾನ್ಸ್ಟೇಬಿಲ್‌ಗಳ ಸಂಬಳಗಳನ್ನು ಈ ವರ್ಷದಿಂದ 6 ರೂಪಾಯಿ ಇದ್ದದ್ದನ್ನು 7 ರೂಪಾಯಿಗೂ 7 ಇದ್ದದ್ದನ್ನು 8ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ.

ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಳು, ಕಾಫೀಪ್ರದೇಶಗಳು, ಬೆಂಗಳೂರುಪಟ್ಟಣ, ಈಸ್ಥಳಗಳ ಪೊಲೀಸಿನವರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸ್ಪೆಷಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರುಗಳು ಮತ್ತು ಕಾನ್ಸ್ಟೇಬಿಲ್‌ಗಳು ಇವರುಗಳ ತಲಬ್‌ಬಡತಿ ಮುಂಜೂರ್ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಇದರಡಿ ಕಂಡ ಸ್ಟೇಟ್ ರೈಲ್ವೆ ಲೈನುಗಳ ಮೇಲಿನ ಅಧಿಕಾರವು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಗವರ್ನಮೆಂಟಿನವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

(1) ಬೆಂಗಳೂರು—ಹರಿಹರದ ರೈಲ್ವೆ.
(2) ಯಶವಂತಪುರ—ಹಿಂದೂಪುರದ ಸರಹದ್ದಿನ ಲೈನು.
(3) ಕೋಲಾರದ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಲೈನು.

ರಿಜಿಸ್ಟ್ರೇಷ್ಯ.—ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾದ ಪತ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು 42,974ರಿಂದ 44,230ಕ್ಕೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸ್ವತ್ತಿನ ಬೆಲೆಯು 113½ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಯಿಂದ 135¾ ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿದವು. ರಿಜಸ್ಟ್ರೇಷ್ಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸದಾ ಗಮನಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಶಕ್ತರಾದ ತಾಲ್ಲೂಕು ನೌಕರರಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಬೇರೆ ತಲಬಿನ ಮೇಲೆ ಸಬ್ ರಿಜಸ್ಟ್ರಾರನ್ನು ನೇಮಿಸುವುದು ಕ್ರಮೇಣ ಜಾರೀಲಿ ತರಲ್ಪಡುತ್ತಲಿದೆ.

ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ.—ಪ್ರಜಾವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವು ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತಲಿದೆ. ಪಬ್ಲಿಕ್ ಸ್ಕೂಲುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಗತಸಾಲಿಗಿಂತ 111, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು 3,123 ಈರೀತಿ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಸರ್ಕಾರೀ ಮತ್ತು ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಓದುವವರು ಒಟ್ಟು 112,014 ಮಂದಿ; ಇವರಲ್ಲಿ 98,449 ಮಂದಿ ಹುಡುಗರು, 13,565 ಮಂದಿ ಹುಡುಗಿಯರು. ಓದತಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನವರಾದ ಪುರುಷಪ್ರಜೆಯ ಪೈಕಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಮಾಡುವ ಹುಡುಗರು ಶೇಕಡ 26·97 ಮಂದಿ; ಓದತಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನವರಾದ ಸ್ತ್ರೀಪ್ರಜೆಯ ಪೈಕಿ ಓದುವ ಹುಡುಗಿಯರು ಸೇಕಡ 3·75, ಈರೀತಿ ಇತ್ತು. ಕೀಳುಜಾತಿಯವರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ 40 ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದವರು 1,483 ಮಂದಿ. ಈ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ನೂತನವಾಗಿಮಾಡಿದ ಏರ್ಪಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಮೂದಾಗತಕ್ಕದ್ದು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಓದುವ ಮಠಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವುದು; ಇದರಿಂದ ಈಗಾಗಲೇ 57 ಮಠದವರು ಸಹಾಯವನ್ನು ಹೊಂದುತಿದಾರೆ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಖರ್ಚಾದ 8,46,390 ರೂಪಾಯಿಗಳ ಪೈಕಿ ಇನ್ ಸರ್ಕಾರಿ ಹಣದಿಂದ ಕೊಟ್ಟದ್ದು 4,47,702 ರೂಪಾಯಿ ಜಾತಾಬಾಕಿ ಈ ಕೆಳಗೆ ನಮೂದಿಸುವ ಬಾಬುಗಳಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

	ರೂ.
ಲೋಕಲ್ ಫಂಡ್ಸ್‌ನಿಂದ	1,93,920
ಮ್ಯುನಿಸಿಪಲ್ ಹಣದಿಂದ	30,719
ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಂದ ವಸೂಲಾದ ಹಣ	92,570
ಇತರ ಬಾಬುಗಳಿಂದ	81,479

ಪ್ರಾಚೀನ ಲಿಪ್ಯನ್ವೇಷಣ—ಪುರಾತನ ಶಾಸನಾನ್ವೇಷಣದಿಂದ ಸುಮಾರು 9,000 ಶಾಸನಗಳು ಶೇಖರವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಛಾಪಿಸುವ ಕೆಲಸವು ತ್ವರ್ಯದಿಂದ ನಡಿಸಲ್ಪಡುತಿದೆ. ಇದು ವರಿಗೆ, 3,515 ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚುಹಾಕಿದೆ. ಮೈಸೂರು ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನ ಶಾಸನಗಳ ದ್ವಿತೀಯಭಾಗವು ಮುಗಿಯುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 880.

ದೊರೆತಿರುವ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಗ್ರಂಥವಾದ ನೃಪತುಂಗನ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸುವ ಕೆಲಸವು ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ; ಇದು ಒಂಬತ್ತನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಿರಚಿತವಾದ ಗ್ರಂಥ.

ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರ.—ಈ ಭಂಡಾರಕ್ಕೆ 325 ಸಂಸ್ಕೃತ, ಮತ್ತು 38 ಕನ್ನಡ ಕೈಬರವಣಿಗೆ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಇವುಗಳನ್ನ ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಈರೀತಿ ಸೇರಿಸಿದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಧನುರ್ವೇದವಿಷಯಕವಾದ ನೀತಿಪ್ರಕಾಶಿಕೆ ಎಂಬುವುದೊಂದು. ಸರ್ಕಾರದವರು ಪ್ರಚುರಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಛಾಪಿಸಲಾಯಿತು.

ಮುಜರಾಯಿ.—ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಕರವಾದ ಕೆಲಸ ನಡೆಯಿತು. ಶಿಥಿಲವಾಗುತಲಿದ್ದ 59 ದೇವಸ್ಥಾನ ಧರ್ಮಶಾಲಾದಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಹೊಂದಿದವು. ನಗದೀಯಾತ್ ಇನಾಮುಗಳ ರಿಜಿಸ್ಟರ್‌ಗಳನ್ನು ತಿದ್ದುಪಾಟುಮಾಡಿ ಪುನಃ ಛಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ನಾಲ್ಕು ಮಠಗಳಲ್ಲಿ ನೂತನವಾಗಿ ಪೀಠಕ್ಕೆ ಗುರುಗಳು ಬಂದದ್ದನ್ನ ಸರ್ಕಾರದವರು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರು. ಬೆಂಗಳೂರು, ಕೋಲಾರ, ತುಮ್ಕೂರು, ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಈ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ದೇವಸ್ಥಾನ ಛತ್ರಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿ ಅವುಗಳ ಆಡಳಿತಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಡುಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ವೈದ್ಯಶಾಲೆಗಳು.—ಈ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಉಪದ್ರವಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಜೆಗಳು ಆರೋಗ್ಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. 117 ಗವರ್ನಮೆಂಟಿನ ವೈದ್ಯಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವರು 7,16,112 ಮಂದಿ. ಇದರ ದಾವಾಷಾಯಿಯು ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ 1,000ಕ್ಕೆ 148ರಂತೆ ಆಗುತ್ತೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಮೈಸೂರು ಈ ಷಹರುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀವೈದ್ಯಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ 20,477 ಮಂದಿ ಹೆಂಗಸರು ಔಷಧವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಇವರಲ್ಲಿ 481 ಜನ ಹೆರಿಗೆಯ ಸಂಬಂಧವಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ಇದರಿಂದ ಈ ವೈದ್ಯಶಾಲೆಗಳು ಎಂದಿನಂತೆಯೇ ಪ್ರಜಾಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರು ಷಹರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದವರ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಬಳಪಟ್ಟ ಯೂರೋಪಿಯರ್ಸ್ ವೈದ್ಯವಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ವದ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಯುನಾನೀ ವೈದ್ಯಗಳೂ ಪ್ರಚಾರಗೊಳುತ್ತಲಿವೆ.

ಕಾನೂನುಗಳ ನಿರ್ಧರಣೆ.—ಈ ಸಂವತ್ಸರ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ರೆಗ್ಯುಲೇಷನ್ (ನ್ಯಾಯಶಾಸನ)ಗಳು :—

1895ನೇ ಇಸವಿಯ 2ನೇದು—ಮೈಸೂರು ಸೀಫೆಯಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪೋಸ್ಟಾಫೀಸುಗಳ ಕಾನೂನನ್ನೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡ್ಯಾದ ಕಾನೂನಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಮಾಡಿರುವುದು.

1895ನೇ ಇಸವಿಯ 3ನೇದು.—1882ನೇ ಇಸವಿಯ 6ನೇ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಇಂಡ್ಯನ್ ಕಂಪನಿಗಳ ಆಕ್ಟ್‌ಎಂಬ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡ್ಯಾದ ಕಾನೂನನ್ನು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತರತಕ್ಕ ಬಗ್ಗೆ ಆದದ್ದು.

1896ನೇ ಇಸವಿಯ 1ನೇದು.—ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಬ್ರಿಜಲಾಲ್‌ದಾಸ್ ಎಂಬವರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಹಣದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಆಖೈರ್ ಫೈಸಲ್ ಮಾಡುವುಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬಂದು ಸ್ಪೆಷಲ್ ಕೋರ್ಟನ್ನೇರ್ಪಡಿಸತಕ್ಕದ್ದಕ್ಕೆ ಉಂಟಾದದ್ದು.

ಆಳಿದ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರಾಗಿದ್ದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜಒಡೆಯರವರಿಗೆ ಸಾಲಕೊಟ್ಟಿದ್ದವರಲ್ಲಿಕಿ ಬ್ರಿಜಲಾಲ್‌ದಾಸ್ ಎಂಬವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕೆಂದು 1864ನೇ ಡಿಸಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಫೈಸಲಾಗಿದ್ದ ರೂ. 5,67,338-15-1ಪೈಯನ್ನು ಯಾರು ಹೊಂದತಕ್ಕವರೋ ಎಂಬಂಶ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ನಿರ್ಧರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಪುನಃ ಜಿಜ್ಞಾಸವಿಲ್ಲದಂತೆ ತೀರ್ಮಾನಿಸಬೇಕೆಂದು ಸದರಿ 1896ನೇ ಇಸವಿ 1ನೇ ನಂಬರು ಕಾನೂನನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ನೇಮಕವಾದ ಸ್ಪೆಷಲ್ ಕೋರ್ಟಿನವರು ಈ ಹಣದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬಂದ ದಾವೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ ಮೊದಲು ಸಾಲಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾತನು ಈ ಹಣದ ಪೈಕಿ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗವನ್ನು ಧರ್ಮಖರ್ಚಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದನು. ಆತನಿಗೆ ನ್ಯಾಯವಾದ ವಾರಸ್ದಾರರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ, ಆಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಲೋಪವಾಗ ಬಾರದೆಂದು ಸರ್ಕಾರದವರು ಕುತೂಹಲವುಳ್ಳವರಾಗಿದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಕ್ಕ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಿ ಸರಿಯಾಗಿ ನಡಿಸಿಕೊಂಡುಬರಲು ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಏರ್ಪಾಡುಗಳಿಗೆ ಕ್ಷಿಪ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ತರದೂಡ್ ನಡೆಸಲ್ಪಡುವುದು.

ಹಾಲಿ ಉದ್ದೇಶಿಸಿರುವ ಕಾನೂನುಗಳ ಪೈಕಿ ಚಿನ್ನದಗಣಿಯ ಉಪರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿರುವ ಕಾನೂನು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಇದನ್ನ ಮೆಂಜಾರಾತಿಯಬಗ್ಗೆ ಇಂಡಿಯಾಗವರ್ನಮೆಂಟಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಆಯಾಯ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ ಸಂಘಗಳವರು ಇದನ್ನು ವಿಶೇಷ ತೃಪ್ತಿಕರವಾದ್ದೆಂದು ಪರಿಭಾವಿಸುವೆಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತೆ. ಈ ಬಾಬಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇದರಿಂದ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಅವಕಾಶ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತೆ.

ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ತಕ್ಕ ಏರ್ಪಾಡನ್ನು ಮಾಡುವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದವರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿಯಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಶವು ಕಾಫೀವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದಾಗಿದೆ. ಕೂಲೀಜನರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಾಲಿಜಾರೀಲಿರುವ ಕಾನೂನಿನ ನ್ಯೂನತೆಯೂ, ಈ ಸೀಮೆಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಕೂಲಿಗಳನ್ನು ಹಾಜರ್ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದೂ, ಸಹ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಸರ್ಕಾರದವರ ಪರ್ಯಾಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಎರಡನೇ ಅಂಶದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಕಾಫೀಪ್ಲಾಂಟರುಗಳ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅವರಿಗೆ ವಾಸ್ತವ್ಯವಾಗಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ವಿಶೇಷ ಅನಾನುಕೂಲವು ಗಣನೀಯ್ಯವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಫೀವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅಸಂದರ್ಭಗಳೆಲ್ಲಾ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಏರ್ಪಾಡಾದ ಒಂದು ಕಮಿಷ್ಣನ್‌ಮೂಲಕ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು ನಿಮಗೆ ತಿಳಿದಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಈಗ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಅನಾನುಕೂಲಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ, ವಿವೇಚನಾ ಪೂರ್ವಕವಾದ ಸಲಹೆಯಿಂದಲೂ, ಆಗಬೇಕಾದದ್ದೆಲ್ಲಾ ಸದರಿ ಕಮಿಷ್ಣನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುವುದೆಂದು ನಾವು ದೃಢವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಈ ಕಮಿಷ್ಣಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ನಮ್ಮ ರೆಸಿಡೆಂಟರವರು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿ ಅನುಭವತಃ ಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅರಿತವರಾದಕಾರಣ ತನ್ಮೂಲಕ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ಸಫಲವಾಗಬಹುದೆಂಬ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಿರುತ್ತೆ.

ಈ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥರಾದ ಆಳಿದಮಹಾಸ್ವಾಮಿ ಶ್ರೀಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರವಡೆಯರ್, ಜಿ. ಸಿ. ಎಸ್. ಐ. ಯವರ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ನಡಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಮಾಡಿರುವ ಶ್ಲಾಘ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

		ರೂ.
1.	ಮೈಸೂರಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಾರೂಢರಾಗಿರುವಂತೆ ಆ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರ ಪ್ರತಿಮೆ ..	1,00,000
2.	ಬಡವರಾದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ವೇತನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಶಿಲ್ಪ ವಿದ್ಯವನ್ನು ಕಲಿಸುವ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಯನ್ನು ಮೈಸೂರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು	1,00,000
3.	ಕಲ್ಕತ್ತ, ತಿರುಪತಿ, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ, ಧರ್ಮಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನ	2,00,000
4.	ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮುಂದಕ್ಕೆ ನಡಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವುದಕ್ಕೆ	4,00,000
	ಜುಮ್ಲಾ	8,00,000

ಕಳೆದ ವರ್ಷದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೋರಿದ ಅಶ್ವಾರೂಢವಾದ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಿಲ್ಪಿಯಾದ ಮೆ॥ ಆರ್‌ಸ್ಮೊಫೋರ್ಡ್ ಯವರು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಷುರುಮಾಡಿಧಾರೆ. ಉಳಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತಕ್ಕ ಏರ್ಪಾಡು ನಡೆಯುತಲಿದೆ; ಅವೆಲ್ಲಾ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಲ್ಪಡುವವು. ಇವಲ್ಲದೆ ಆಳ್ಳಕ್ಟ್ಟೆಯಿಂದ ತಂದಿರುವ ಕಾವೇರಿನದಿಯ ದೊಡ್ಡ ಕಾಲುವೆಯೂ, ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ನೀರಿನ ಸರಬರಾಯಿಗೋಸ್ಕರ ಮಾಡಿರುವ ಕಾಮಗಾರಿಯೂ ಸಹ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಯೋಜನಕರವಾಗಿರುವ ಮಹಾಕಾರ್ಯಗಳು. ಇವೆರಡನ್ನೂ ಜನೋಪಯೋಗಾರ್ಥ ವಿವೇಚನಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥರಾದ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರೇ ಉಪಕ್ರಮಿಸಿದರಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಅವರ ರಾಜ್ಯಭಾರದ ಸ್ಮರಣೆಯು ಆಚಂದ್ರಾರ್ಕಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಇವು ತಕ್ಕಕಾರ್ಯಗಳೆಂದು, ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಜಾಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರರಾದ ಅವರ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು.

ಮೈಸೂರು,
19ನೇ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 1896.

ಕೆ. ಶೇಷಾದ್ರಿ ಐಯರ್,
ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ದಿವಾನರು.